

899.162.1(10)

შ-40

საქართველო ნახატებიანი ქურნალი

იხარდე, მწვანე ჯეჯილო,
ლაპურდი, ვახდი ყანა!..
ო. დ.

№ VII

ივლისი, 1907

წელიწადი მეთვრამეტე

თ ვ ი ლ ის ი

ელექტრომბეჭდავი აზს. „შრომა“, მიხეილის ქუჩა, № 65
1907

1334.

— ფრთხილათ შეილო! ერთი ნაბიჯი რომ წინ—ორი უკან.

მოსარეცხე.

ბა, ნინა, ჩუმად იეავ,
შენც გესმოდეს, თამარ ქალო,
სანამ სარეცხს გაუათავებ,
გული აღარ გაძიწეალო.

ნინას აღარ წაეჩსუბო,
შენ დიდი ხარ, ის პატარა;
თქვენთვის წენარად ითამაშეთ,
რაც იცელქეთ, ისიც კმარა!

უჭ, სარეცხი დღეს დიდი მაქვს,
სუძრობაა განა ესა?
მის დასაწვნას, ამოვლებას,
ძოუნდები მე მთელ დღესა.

ოი, თამრო, შე კუდრაჭავ,
მუდამ ცელქო, ონავარო!
ეს მოთხვრილი კაბა, მითხარ
კაბას როგორ დავაგვარო?!

ესეც არაფერი არი,
გავრეცხავ და გავამძობლებ,

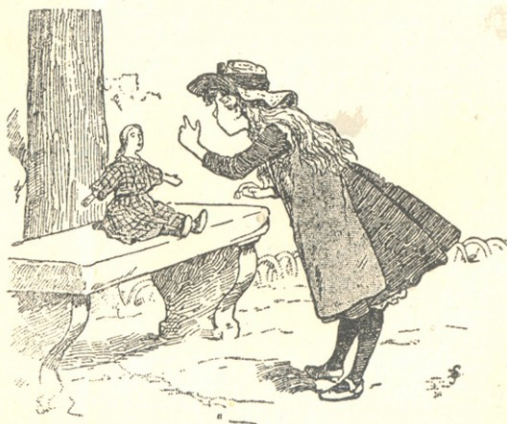
მაგრამ, იცი, კვლავისათვის
 რასა გთხოვ და რას გავალებ:

გაქათებებული კაბა
 შემდეგ აღარ მოისვარო...
 დაიღალა მოსარეცხე,
 ხვითქმი სცურავს ქალი მარო.

თოჯნები-კი თავისათვის
 ჩუმათ გულში იცინიან:
 შენი დაღლა, ან სარეცხი,
 მეგობარო, რას გვიქვიან?

თუ შეგეძლო მოგეთხუზნა
 შენ ცელქობით ჩვენი კაბა,
 მაშ დადეგ და ამორეცხე,
 შენვე სწვნიე შენი ჯაფა!

შ. მღვიმელი

მოწყალე ბელურები.

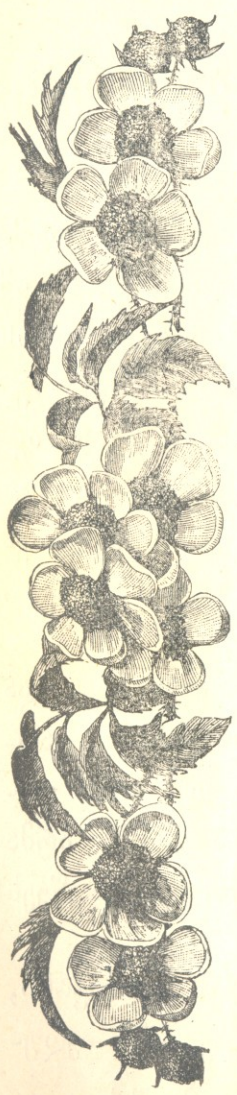
ერთ ქალაქის დიდ ქუჩაზე ერთმა მსწავლულმა კაცმა დანახა, რომ რამდენიმე ბელურა ჰკვებავდა ერთს ბელურას. ამან მიიხიდა ამ მსწავლული კაცის უურადლება, რადგან ბელურა, რომელსაც ჰკვებავდნ ბარტუეი აღარ იყო. ეს კაცი მიუხსლოვდა ბელურებს, რომ უფრო კარვით დაენახა.

ამ დროს შეშინებული ბელურები აფრინდნ და ის ბელურა კი, რომელსაც ჰკვებავდნ ქუჩაში დარჩა, სანამ არ დაიჭირეს. ეს ბელურა თურმე ბრმა უფილიყო. მსწავლულმა კაცმა მიანება ქუჩაში ბრმა ბელურა, მაშინ სხვა ბელურები დაესვივენ და დაუწყეს ადრინდელივით გაბოკვება.

ამ დროს ერთბაშად მოისმა ურმის ჭრიჭინი, შეშინებულმა ბელურებმა შეისვეს ზურგზე ბრმა ბელურა და გააქანეს მანლობელ სახლის სასურავზე.

ლუას თავგადასავალი

(ვუძღვნი ალექსანდრას).

ლუას რომ საქმე მოუვიდა, მისთანა თქვენ მტერს და დუშმანს, სირცხვილით ჯერაც სწორეთ ვერ შეუსედნია დედისთვის თვალებში.

თიბათვის ცხელი დღეები იყო. ლუას დედ-მამა და მისი ორი მძაღვიდა სეფორესთან იუვენ მიწვეულნი სოფელში ეკლესიის დღეობაზე. შესუთული ქალბქის ჭაერიდან მისული ლუა და მისი ძმები სოფელში თავისუფლათ ჭგრძნობდენ თავს და მთელი დღეები სულ ველ-მინდორში ატარებდენ.

დვიდა სეფორე უძვილო იყო და ბავშვებს სულში იძვრენდა, არ იცოდა, როგორ ეცა ზატვი. სეფორეს ქმარი კიგოც, რომ დანახავდა ამ ბავშვებს, სინარულით აღარ იყო.

დღეობაზე ვოველ სახლიდან მოისმოდა სიმღერ-კიჟინა, კისკის-ხარხარნი ემაწვილ ქალ-ვაჟთა. დაირის და

ჩონგურის ხმა. ამ დღეობისათვის ყოველი კაცი, ღირსი თუ მდიდარი ემხადება; სულაც რომ არა ეხადოს. რა, მანც იშოვის საკლავს და ღვინო-ჭურს. ყოველი ნათესავი მოიგონებს თავისიანებს იმ დღეს, რაც უნდა ცხოვრების მძიმე უღელი აწვევბოდეს, მივა მათთან, ისიამოვნებს და ძერე ისევ ისე შეუდგება ჩვეულებრივ ჭაჭან-წვეკეტას, მუშაობას.

სეფორეს ქმარი, გიგო, ღირსი კაცი იყო, მაგრამ დიდი მხადება ჰქონდა ხოლმე სადღეობით. როდესაც ლუას დედ-მამა ეწვია, მაშინ ხომ სინარულით ცას ეწეოდა.

ორ-სამ დღეს გასტანა სტუმრიანობამ. ხანდახან სიძღერე კიდევ მოისმოდა. მასწინძლები ძალზე დაღლულ-დაქანცულნი ზოგი მოსვენებაში იყვნენ, ზოგი კი მუშაობას შეუდგნენ.

რას აკეთებდა ამ დროს ჩვენი სუთი წლის, მეტი-მეტათ ცელქი ლუა?

დედა უჯჯვრდებოდა ლუას, მაგრამ ის ეურსაც არ იბერტყამდა. შემჯდარიყო ჰატარა ჯოხსე, ვითომ ცხენიარ და დღეში ასჯერ ურბენდა გიგოს ესოს, ძალზე რომ დაიღალებოდა, გადმოვიდოდა ჯოხიდან, ვითომ ცხენიარ ღობესე მიაბამდა, მიუტანდა ბალახს და თვითონ იქვე წამოწვებოდა.

იმ დღეს, როდესაც ლუას თავგადასავალი იწეება და კიდევ თავდება—დედამ რომ თვალი მოაშორა ლუას, ემაწვილი გაშოვიდა ესოდან, დაეშვა დაღმართს და

ერთ ბუჩქის ძირას, მშვენიერ წყაროს მიაღვს. ეს წყარო ლუას აქამდის არ ენახა, დაეწაფა დასაწყობათ და უცებ წყალში თვალი მოჭკრა ღვინით სავსე მოტივტივე დოქს, რომელსაც ხოლო ეელი უხანდა.

ლუას წელის დაღევა დაავიწედა, ამის ეურადღეობა ამ დოქმა მიიქცია. ჰკვირობს, რა უნდა ამ დოქს წყაროში? რას აკეთებს? თავისით ხომ არ ჩახტებოდა. მერე თოკითაც რომ არის დაბმული! უსათუოთ ვინმეს მისი დასრჩობა მოუნდომებიაო. მას სშირათ გაეგონა, რომ დანაშაულობისათვის ასრჩობენ და გადასწევიტა, რომ დოქის დასრჩობაც განუძნახავთ და მოინდომა მისი განთავისუფლება. დიდი სიფრთხილით ჩადგა წელის გუბეში, მოხსნა დოქს თოკი და ამითი დოქი გადააჩინა დასრჩობას. დოქი გადაბრუნდა და რაც შიგ წითელი ღვინო იყო, დაიღვარა. მერე გადიგდო დოქი მხარსე და მოურბეინა დედას.

— დედო, ვიღაცას წყალში დოქი ჩაუკიდია დასასრჩობათ. მე ვუშველე, გადავარჩინე და აკერ მოტივტივე.

დედამ ბევრი იცინა და მერე უთხრა:

— არა, შვილო, ეგ დასასრჩობათ არ ჩაუკიდია ძაკის ჰატრონს—გასაცეიებლათ სდომებია ღვინო. სოფელში, როდესაც ძალიან სიცხეა, ასე იციან. ამოდენა ღვინო რომ დაგიქცევია, ჰატრონი ხომ ცოდვას, რას იტყვის, როდესაც ვეღარც ღვინოს და ვეღარც დოქს ნახავს.

ძალე დეიდაძე და გიგომაც შეიტყეს ლუას ამბავი როგორ ლუამ დოქს დასწრობა ააწილა და ბევრი იცინეს.

ლუა დიდხანს ვაბუტული იდგა და დოქს არავის ანებებდა. ბოლოს სეფორემ გამოართვა დოქი, აავსო წითელი ღვინით და ისევ იმ წყაროში ჩაუშვა განსაცვივლათ.

ლუა მოწეწილი მივიდა დეიდასთან და უურბი უთხრა:

— ნუ გამამსელ სსვებთან, თორემ დამცინებენ.

კოტე გრძელი.

შემწვარი ვაშლი.

აღილათ ისხდენ. ამედეი უაბობდა მამას, რა ამოიკითხა დღეს წიგნში.

— „წიგნში ეწერა, ვითომც შუაგულ დედაშიწაში საშინელი სიცხეა, განა, მამა, ეს შესაძლებელია?“.

ამ დროს შემოიტანეს ტკბილი საჭმელი: ეს იყო ოთხი მშვენიერათ შემწვარი ვაშლი. დედამ აიღო ერთი, მამამ მეორე. ამედეის მამამ მარკმა, რომელიც წუწკი იყო, სტაცა ხელი ერთს ვაშლს, სხვებსეგ უფრო დიდს და საჩქაროთ უკბინა. მაგრამ მაშინათვე ვფირილით ვაშლი ხელიდან გადახვდო. ვაშლი გარედან ცივი იყო, შუა გული კი კიდევ ცხელი ჰქონდა და ზატარა წუწკს დასწვა ზირი. ბევრი იცინეს მარკის უბედურებაზე.

მამამ კი ისარგებლა ამ მაგალითით და აუხსნა ის, რაც ამედეის შეუძლებელი ეგონა

— ეს ვაშლი მიეგვანება დედა-მიწას. როგორც დედა-მიწა ეს ვაშლი გარედან გაცივებულია ხელს ახლებთ. დედა-მიწასე რო დავდივართ ჩვენ ვერ ვგრძნობთ მის სითბოს.

— შესე, შესე, ამ ბუხს, როგორ დააჯდა ჩემ ვაშლს. აი, ჩვენც, ადამიანები, მავ ბუხსს ვეკვართ. განა ჩვენ ვფიქრობთ, რომ შუაგული მიწა განსურებულია, ხომ არა? მაგრამ ნასწავლმა კაცებმა გამოიკვლიეს, რომ ეს სითბო წარმოსდგება იმ ცეცხლისაგან, რომელიც ანთია შუაგულ დედა-მიწაში. მართლაც ცეცხლი კი არ არის; არა, შუა გული დედა-მიწისა უფრო თბილი და განსურებულია, აი როგორც ეს ვაშლი. რაც უფრო ღრმად ჩავეშვებით დედა-მიწის გულში, მით უფრო და უფრო სითბოს ვგრძნობთ, ისე რომ იმულებული ვიქნებით გავშიშვლდეთ, თითქმის გავტიტვლდეთ, როგორც ამას შერებიან ძალბრეხში მომუშავენი. 1500 საყენის სიღრმეზე ჩვენ გავვიძნელებდებ კიდევ სიცოცხლე.

— იცი რა მოხდება ძლიერ ღრმა სვრელები რო გავაკეთოთ დედა-მიწასე? არ იცი? შესედე მამ ამ ვაშლს. იმ ადგილიდან, სადაც მარკს კბილები დაუსვავს, ორთქლი ამოდის, და კიდევ ცხელი და აქაფებული წვენი. აი იგივე მოხდებოდა, რომ შეგვეძლოს დავასოთ გრძელი და ბასრი კბილები დედა-მიწას. მადლობა ღმერთს, რომ ეს შეუძლებელია, თუმაცა ხდება ასეთი მოვლენა, მაგალითათ ზღვის სიანს-

ლოვეს არის მთები, რომელნიც თავ წაჭრილ მსუქის
თავებსა ჭკვანან. ამათ თავსე სვრელი აქვთ. ამ სვრელს
კრატერი ჭქვიან. აი ამ კრატერიდან ეს მთა, ანუ
ვულკანი (ცეცხლის მორქევეელი მთა) ისვრის კვამლს
(ისტლეს სურათი) და რაღაც ცხელს სითხეს, ლავას.

— ძამ, მარკის კბილებსაც ვულკანები გაუკეთებია ამ ვაშლზე, თქვა ამედეიმ.

— მართალს ამბობ, შვილო, უზასუნა მამამ. ევროპაში საში ვულკანია—ვესუვი, ეტნა და კეკლბ. ვითომც დედა-ძიწა არის შენ საინზე, მარკ, ახლა სულ გაცივებული იქნება, შესჭამე, რაღა! ნასადილევს კი მიაძბეთ, რაც ავიხსენით დღეს.

შურა.

(ფრანგულიდან),

ოთხი ჰრიჭნა.

მთხრობა სტაღისა.

ეპი მეგობარი ჟაკი ერთხელ ფურნები შევი-
და. უნდოდა ეყიდნა ერთი ჰატარა ჰური, რო-
მელიც ქუჩიდან ფანჯარაში დაინახა და ძალიან მოე-
წონა. მან გადასწევიტა, ეს ჰური ერთ თავის ნაც-
ნობ ბავშვისთვის მიეტანა. ამ ბავშს, კაი ხანი იყო,
მადა აღარ ჰქონდა, დიდი წვალებით თუ შეაჭმევდენ
რასმე, ისიც მხოლოდ გართობ თ და შეტყუებით. ჩე-
მი მეგობარი ჟაკის აზრით ეს ჰატარა ჰური ისეთი-
ლამაზი იყო, რომ ავითმოფსაც კი თვალს მოსტა-
ცებდა და მადან გაუხსნიდა.

სწორეთ იმ დროს, როცა ის ნაშალს ელოდა,
იმავუ ფურნები ერთი ექვსი-შვიდი წლის ბავში შევი-
და, ღარიბულათ, მაგრამ სუფთათ ჩაცმული.

— ქალბატონო! — მიჰმართა მან მეფურნის
ცოლს *) — დედამ ჰურსე გამომაგზავნა.

მეფურნის ცოლმა გამოსწია ერთი დიდი უჯრბ-

*) საზღვარ გარეთ, საზოგადოთ, პურს მეფურნე კი არა, მეფურნის
ცოლი ჰყიდის, ფურნის წინა ოთახში, კონტათ და ლამაზათ მოწყობილში.

თავანი, ის, რომელშიაც ოთხ-გირვანქიანი ჰურები ელაგა, ამოაჩნია საუკეთესო, მთლათ დაბრწული ჰური და ბავშს მისცა.

ჩემმა მეგობარმა ჟაკმა მხოლოდ ახლა მიაქცია ყურადღება ჰატარა შეიდეგლის დაღონებულ და გამხდარ სახეს, რომელიც კიდევ უფრო გამხდარი ჩანდა ამ დიდ და რკვალ, ფუნთრუშა ჰურთან შედარებით. ჰური იმხელა იყო, რომ ბავშს ძლივს ეკავა გულში ჩახუტებული.

— ფული მომიტანე? — ჰკითხა მეფურნის ცოლმა ბავშს.

ბავშის თვალები უეცრათ დანახულიანდენ.

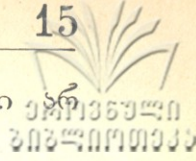
— არა, ქალბატონო! — მიუგო მან და ჰური კიდევ უფრო მაგრათ მიიკრა გულზე. — დედამ შემოვიტვალათ, სვალ მოვალ თქვენთან მოსალაპარაკებლათ.

— კარგი! — დაამშვიდა ბავში კეთილმა ქალმა. — წაიდე შენი ჰური, ჩემო ჰატარა.

— მადლობელი ვარ, ქალბატონო! — თქვა ჰატარა ბავშმა.

ჩემმა მეგობარმა ჟაკმა ნაშალი მიიღო, თავისი ჰატარა ჰური ჯიბეში ჩაიდვა და ფურნიდან გამოსვლა დააპირა, როდესაც, მოულოდნელათ, ისევე იქვე, თავის უკან, დაინახა ჰატარა ბავში, გულზე მისუტებული დიდი ჰურით.

— რას შურები მანდ, რას უცდი? — ჰკითხა ბავშს მეფურნის ცოლმა. იმანაც მხოლოდ ახლა შენიშნა,

რომ ბავშვი ისევ იქ იყო:—იქნება შენი ზური მოგწონს?

— ოჰ! როგორ არა, ქალბატონო, ძალიან ლამაზია.

— აბა რატომ არ მიგაქვს, ჩემო ზატარა? ნუ იგვიანებ, თუ არა დედა შენს ეგონება, რომ ქუჩაში იცუდლუტე და გავიწეწებ.

ბავშვი, თითქოს არც კი გაეგონოს ეს სიტყვები, ადგილიდან არ დამრულა. ეტეობოდა, რაღაც სსვა, რაღაც უცნაური იზიდავდა ამ წამს მის უურადლებას.

მეფურნის ცოლი მიუახლოვდა მას და მოფერებოთ ლოყასე სელი მოუტყაზუნა.

— რას ჰფიქრობ, რათ არ იჩქარი სახლში წასვლას, ჰა? — ჰკითხა მან.

— ქალბატონო!—უცნობათ წამოიძახა ზატარა ბავშვა.—ეს ვინ ჰგალობს?

— არავინაც არ ჰგალობს!—გაკვირვებით მიუგო მეფურნის ცოლმა.

— კი, როგორ არა!—დაჟინებით გაიმეორა ზატარამ.—აბა უური დაუგდეთ! რრრ... რრრ.. არ გესმისთ?

მეფურნის ცოლმა და ჩემმა მეგობარმა ჟაკმა უური დაუგდეს—და აქა-იქ მხოლოდ ჭრიჭინების ხმა გაიგონეს, სსვა ვერაფერი. ჭრიჭინები სომ მუდმივი სტუმრებია იმ სახლების, სადაც ცეცხლს ხშირათ ანთებენ, სადაც ძალიან თბილა.

— რაჲ ჩიტი ხომ არ არის? — ხელ-ასლავ თხა ჰატარა ბავშმა. — ან, იქნება, ჰური ცალობს ცა ცხვება, როგორც ვაძლი — შეწვის დროს?

— არა, ჰატარა უმეცარო! — გაიცინა მეფურნის ცოლმა. — ეს ერთგვარი მწერებია. ფურნეში ცეცხლი დანათეს, მათ ალის დანახვა უხარიათ და სმაურობენ.

— მწერები! — გაიმეორა ჰატარა ბავშმა. — ჭრიჭინას რომ უძახიან, ის ხომ არ არის?

— ჰო, სწორეთ ის არის. — მიუგო მეფურნის ცოლმა.

ჰატარა ბავშვის სახე უეცრათ განათდა.

— ქალბატონო! — დაიწყო მან და მთლიათ გაწითლდა, თითქო თავისი გაბედულება თითონვე აკვირვებდა. — ქალბატონო, რა მადლობელი ვიქნებოდე, ერთ ჭრიჭინას რომ მაჩუქებდეთ!

— ერთ ჭრიჭინას! — გაიცინა მეფურნის ცოლმა. — რათ გინდა მერე ჭრიჭინა, ჩემო კარგო? ნეტავი კი შემეძლოს, რომ ეველა გაჩუქო, ეველა, რაც კი ამ სახლში მოიპოვება! თავი მობეზრებული გვაქვს მათგან!

— ერთი მომეცით, ქალბატონო, მხოლოთ ერთი, მეტს არ გეხვეწებით! — წამოიძახა ბავშმა და გულში ჩასუტებულ დიდ ჰურზე თავისი ორი ჰატარა, ფერმკრთალი ხელი ვედრებით შეაერთა. — ამბობენ, ჭრიჭინას სახლში ბედნიერება შეაქვსო, და... იქნება,

ჩვენც რომ გვევადეს ერთი, დედა აზოდეს აღარ იტყობოდა
 რებდა.

ჩემმა მეგობარმა ჟაკმა მეფურნის ცოლს შესედა. მეფურნის ცოლი, ახალგაზდა, ლოყაწითელი ქალი, ამ დროს ფართუკით თვალებს იწმენდდა.

ჩემ მეგობარ ჟაკს რომ ფართუკი ჰქონოდა, ისიც ასე მოიქცეოდა.

— მერე რა აქვს სატირელი დედა-შენს? — ჰკითხა ბავშს ჩემმა მეგობარმა ჟაკმა. მან ველარ მოითმინა, რომ თითონაც არ გამოღაზნებოდა ზატარას.

— ანგარიშები, ბატონო! — აუხსნა ზატარამ. — მამა ჩემი მოკვდა. დედა ბევრს მუშაობს, მაგრამ მანც ვერ ასერხებს ეველა ანგარიშების გასწორებას.

ჩემმა მეგობარმა ჟაკმა ზატარა ბავში და, მასთან ერთათ, მისი დიდი ჰურიც — ხელში აიყვანა. მგონია ორივე დაჰკოცნა.

მეფურნის ცოლი კი, ამ დროს, ფურნეში გავიდა. მას ვერ გაეხედნა თითონ მოეკიდა ხელი ჭრიჭინებისთვის, ამიტომ თავის ქმარს დააჭერინა ოთხი, ჩასვა ზატარა კოლოფში, კოლოფს სასურავი დაუხვრიტა, რომ ჭრიჭინები შიგნით გამოძნობილიყვნ და ბავშს მისცა.

ბავში აღტაცებული გაუღვა თავის გზას.

როცა ბავში წავიდა, ჩემმა მეგობარმა ჟაკმა და მეფურნის ცოლმა ერთმანეთს შეჰხედეს.

— საცოდავი ჰატარა! — ერთხმათ წამოიძახეს ვინმე.
ვეფხისტყაოსანი

მერე მეფურნის ცოლმა გადაძალა თავისი ანგარიშების წიგნი, მონახა ის ფურცელი, რომელზედაც ჰატარა ბავშვის დედის გვარი ეწერა, ჩამოუსვა მსხვილი ხაზი ამ ფურცელზე მოთავსებულ გრძელ ანგარიშს და ქვეით მოაწერა, „გადანდილია“ — ა.

ამ დროს განმავლობაში ჩემმა მეგობარმა უკმა მთელი ის ფული, რაც კი ჯიბეში მოეპოვებოდა, (ბედზე, იმ საღამოს ფული მის ჯიბეში ბლომით იყო) ქაღალდში გახვია და მეფურნის ცოლს სთხოვა, ეს ფული თქვენ გასწორებულ ანგარიშთან ერთად ჭრიჭინებიან ბავშვის დედას გაუგზავნეთ.

მართლაც ასე ჰქნეს. ფულს და გასწორებულ ანგარიშს წერილიც დაუმატეს, „ნეტავი თქვენ, ასეთი კარგი და კეთილი შვილი რომ გუაფსთ“ — ა, და ეველა ეს მეფურნის ბიჭს გადასცეს, თან დაატანეს, რაც შეიძლება დაიჩქარე, სულ სირბილით წადიო.

მეფურნის ბიჭს გრძელი ფეხები ჰქონდა. ის ისა-რივით გაუბრდა.

ჰატარა ბავშვს, თავისი დიდი ზურით, ოთხი ჭრიჭინით და ერთი ნამცეცხა ფეხებით რასაკვირველია ისე ჩქარა სიარული არ შეეძლო, როგორც მეფურნის ბიჭს. ისე რომ, სახლში რომ მივიდა, მოულოდნელათ დაინახა ის, რაც დიდი, დიდი ხანი იყო, აღარ ენახა. დაინახა, რომ დედა მისი თავის საკერავენ აღარ

ჩაჭკირკიტებდა და ტუჩებსე მსიარული, კმაყოფილი დიმილი უჭქროდა.

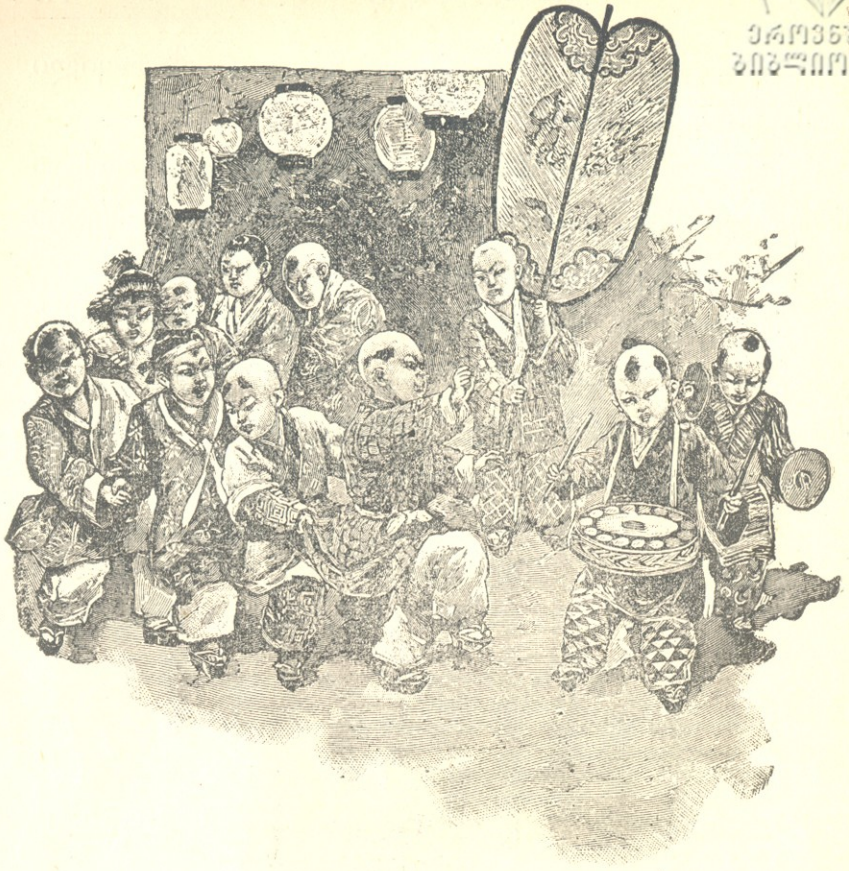
ბავშმა მაშინვე სინარულით ვადაწვევითა, რომ ეს სასწაული მისი ოთხი ჰატარა, ნაცრის ფერი მწერის წყალობით იყო მომხდარი.

მე მგონია, რომ არც სცდებოდა, როცა ამას ჭფიქრობდა. მართლაც და, აბა რამ შეიტანა დედა მისის ცხოვრებაში ეს ბედნიერება, თუ არ მისმა კეთილმა გულმა—და მისმა ოთხმა ჭრიჭინამ?

ელ. წერეთლისა.

(ფრანგულიდან).

იპონური ზღაპარი

(თარგმანი).

დესღაც იპონიას —
ქასე იწყება ზღაპარი —
სცხოვრობდა ერთი ქვის მთლელი,
მეტად ღარიბი, საწყალი.

თუძც დღე-ღამ არ ისვენებდა
 ემაწვილი მუძის მკლავია,
 მაგრამ ტანჯვას და წვალეზას
 ვერ დაახწია თავია...

ერთსელ მოქანცულს მთელი დღის
 აუტანელი შროძითა
 ვერ მოუთძინა გულძა და
 ბედსე იჩივლა წეროძითა:

„რა სიცოცხლეა ეს ჩეძი
 ეოფა მძიძე და კრულიო...
 ვშროძობ და ვერ კი ვინოვე
 კმაეოფილება სრულიო...“

აი რომ გავხდე მდიდარი,
 დიდ-ძალი ფულის მქონეო,—
 ვისიამოვნებ იძენს ხანს,
 სანამდის შემწევს ღონეო...

ვჭამ და ვსვამ, რამდენიც მინდა
 რბილ ტანტსე ვიწეებ წოლასო...
 ანკი დამიძლის ვინძე თუ
 დილით დამეძღე გორჯასო?!

შემთხვევით ცაში მფრინავსა
 ანგელოზს ესძა ჩივილი

ჩვენი ქვის მთლელის, ცოტა
 იმისი გულის ტკივილი.

და უთხრა: „კარგი... იყოს ის,
 რაც გსურს და გინდა გულითა“.
 და მუისვე განდა ქვის მთლელი,
 მდიდარი, სავსე ფულითა.

არას აკეთებს... არ შრომობს...
 წევს და გორაობს ლოგინში...
 აღარ აქვს დარდი, არც ფიქრი
 მას სამუშაოს ლოდინში.

ერთხელ შემთხვევით მის ახლო
 ხელმწიფემ გამოიარა...
 თავს ადგა ოქროს ქოლგა მას,
 გარს კი ეხვია ამაღა.

— „სიძვიდრე მანც და მანც
 არ არის სახარბიელი...
 ხელმწიფეთ ეოფნა — სულ სხვაა“
 ჩიოდა ისევ ქვის მთლელი.

— კარგიო, ანგელოზმა სთქვა...
 დე ახდეს, რაცა გწადია“...
 და მართლაც ხედავს ქვის-მთლელი.
 სიზმარს კი არა, ცხადია.

რომ მეფედ იქცა, გარშემო
ამალა თავს დასტრიალებს...
თავს კი ადგია მას ქოლგა
ოქრო-ვერცხლის და ფრიალებს...

მაგრამ ვერ შეეღის მას ქოლგა...
ცხელა და ეწვის თვალები...
მზის ცხარე სხივით ნატკენი
საშინლად განაწვალები.

— მეფე რა არის? — შეჭყვირა
ქვის მთლელმა: მზე მას სჯობია!
მზედ ეოფნა — აი სიცოცხლე.
სხვა ეველა დასაგმობია...

— იეაჲ მზედ, ანგელოზმა სთქვა
და აი იგი მზე არი...
ციდან ტეეს, მინდორს აფრქვია
სითბო, სინათლე ნეტარი...

მაგრამ უცბად მნათობის
და მიწის შუა, ვით გველი,
უსარმაზარი და შავი,
გაწვა ნისლი და ღრუბელი.

და მოსწედა მიწას სხივი მზის
ბრწყინვალე ოქროს სწორისა.

და ქვისა მთლელმაც გამოსთქვა
გრძნობა თვის გულის წერძნისა.

— მსეობა, როგორცა ვსედავ,
ყოფილა სულ ცრუ ქადილი.
ნისლათ და ღრუბლათ განდობა
აი დღეს ჩემი წადილი.

— გადიქეც ღრუბლათ—მოესმა
ანგელოზისგან ჩვენ ქვის მთლელს
და შეისვე ნისლათ ქცეული
მოედო იგი ცის სივრცეს.

მიწას გვაღვისგან გადამწვარს
და უწელოთ გამხმარ უანებსა
ის აჭკურებდა წვიმისას
გამაცოცხლებელ ნაძებსა.

უსშირს წვიმა დარები...
საშიშ ნიაღვრათ ქცეული
მოედო მთელსა მიდამოს,
ვით მტერი შემოსეული.

აზღვავდა ტბა და მდინარე,
წალეკა მთა და ბარია,
რასაც კი შესვდა გზაზედა
გადააფარს წებლია.

მხოლოდ ერთ ადგილს, იქ სადაც
აქაფებული ის წული
ვერს სწვდებოდა, მოსჩანდა
წელის ზევით კლდისა ნაპრალი.

— რად მინდა ნისლათ ეოფნა, როს
დამცინის კლდისა წვერიო,
ძალა კლდეთ მინდა გადაქცეა“
ჩივის კვლავ ქვისა მთლელო.

— კარგო, თქვა ანგელოზმა,
„იუკ კლდეთ“ და ვით გრძნეული
წულიდან გამოჩნდა ქვის მთლელო
კლდის წვერად გადაქცეული.

ფიქრობდა: „უძლეველი ვარ,
არვისგან ძელის ზიანი“
მაგრამ შესედა, იმასთან
მივიდა ადამიანი.

ჩაქუჩით, რკინით; შეცოცდა
კლდის წვერზე იგი წენართა
და ნელა-ნელა კლდეს ქვებსა
ამტვრევდა იგი ძალათა.

— როგორ? — შეჭყვირა ქვის მთლელმა:
ადამიანის ხელები

ნუთუ მაგარი უფროა,
 ვიდრე სალი კლდის წვერები?..

მაშ დეე ისევ ის ვიყო,
 რაც წინათ ვიყავ: ქვის მთლელი.
 ვხედავ, სუუველას სჯობია
 იგი, ვინც არის მშრომელი.

ვინც შრომობს, იმას ეკუთვნის
 პატივიც, ძალაც, ღონეცა,
 მის წინ ქედს ისრის ბუნებაც
 და დიდი ფულის მქონეცა.

— კარგი, იუზვი მუშა, თუ
 შენი სურვილი ასეა,
 თქვა ანგელოზმა და ისევ
 ქვის მთლელათ გადააქცია.

ქოჩო.

როგორ სწავლობენ ცურვას

წელის ფრინველები.

ელის ფრინველი ცურვას უფრო სწავა-
ფრივ ასწავლის თავის შვილებს:

ის მართავს ცურვის სკოლას. აი,
გამოიყვანა ისემა თავისი შვილები
ტბაზედ. ზატარა ისვები აღებენ ჰი-
რებს და სარბათ თსოულობენ საჭ-
მელს, ჯერ კიდევ თვითონ არ შეუძ-

ლიანთ სასრდო მოიპოვონ.

მათი ეიენი დედას გულს უკლავს. რამოდენჯერ-
მე წვალში ჩაიურეუმალა დედა და ჭია ამოათრია,
რომელიც შვილებს დაუნაწილა.

ისვებს წელისა არ ეძინოდათ, თუძცა ზატარები
კი იევენ, მაგრამ წვალში ჩაურეუმალებას ვერა ბე-
დავდენ. დედა-ისემა ასლა ესეც უნდა ასწავლოს. მან
უნდა ისარკებლოს მათი სიმძილით. დედა ჩაუგდებს
წვალში ჭიას ან ბუსს. ზატარა ისვები ცდილობენ
დაიჭირონ ჭია, მაგრამ ეოველთვის ვერ ასერსებენ
ამას. ხანდისხან ჭია ჩასძირავს. ისვები გაშმაგებულე-
ბი სიმძილით უფრო და უფრო ჩაიურეუმალდებიან.

წეაღში მის ამოსათრევათ, დედა ალერსიანი ყოყონით
 ამხნევებდა მათ და ამ ზომით შვილები მიახვია წეა-
 ლში უშიშრათ ეურეუმაღს.

ზატარა იხეები სულაც მშიშარები არ არიან. დე-
 დანს ძლიერ ადვილათ ჩაჭუავს შვილები წეაღში, აი
 როგორ: მათ ნაპირსედ დასტოვებს და თვითონ გას-
 ცურავს შორს. შვილებს ეძინიათ და ვერ ბედავენ გა-
 უოლას. მართლაც საშიშია ჰირველათ შეცურვა წეაღ-

ფრინველი ეურეუმაღს.

ში. შურის თვალთ უცქერიან შვილები დედას. ეს უკანასკნელი კი მათ უურბდლებას არ აქცევს და უფრო და უფრო შორდება ნაპირს. ისევეა მხოლოდ აჩვენებს, რომ შვილები არ უნდა და მათი ბედ-იღბალი მას არ ესება. გულთ კი სურს, რომ შვილები მიცურდენ მასთან. შვილებიც ვიწინით იწვიან წელი-საკენ.

არის ერთგვარი ფრინველი, სასელოთ ურუშუმელას ეძახიან ამ ფრინველმა კარგათ იცის წებლში ჩაურუშმა-ლება, ის მართლადაც საუცხოოთ ჩაძირავს ბამოცურავს წებლში. აი როგორ ასწავლის ეს ფრინველი ცურვას თავის ბარტებს. ბარტები ნაპირსედ დარჩენ, მშობლები კი წებლში ჩავიდენ. ერთმა თევზი დაიჭირა და დაანახვა შვილებს, და მერმეთ გასცურა შორს ნაპირიდან. სრულებით დაიკარგა ბარტების შიში — იგინი გაჭყენ მშობელს, რომ წაერთმიათ თევზი. ის კი უსხლტებოდა მათ ხელიდან და უფრო და უფრო შორდებოდა ნაპირს, ახალგაზდა მცურავები დაილაღენ. ახლა კია დრო დაჯილდოვოს ძამამ კარგი მცურავი, ის უთავაზებს თევზს იმას ვინც უფრო შორს წავა. ასე ასწავლის ეს ფრინველი თავის შვილებს, სანამ-დის არ მიაჩვენს კარგათ ცურვას.

გაკებული გექნებათ, რომ არის ფრინველი სუსხური (გაგა). ეს ფრინველი გვამლევს ჩვენ საუკეთესო ღინდლს. მისი ბარტეი ძლიერ მშიშარაა და ეს გარემოება უძნელებს დედას საქმეს. ვერც თევზით,

ვერც ჭით ვერ ჩაიუვანს შვილს წყალში, სულ ღო
 ებახოს დედამ—ბარტყები მანც არ ჩავლენ წყალში.
 მაგრამ სუსხური ჭკვიანი ფრინველია, მან იცის,
 რა უნდა უეოს ჰატარა ძმიძარებს. სუსხური მისცურავს

ნაპირთან, დაუძახებს შვილებს, დაისვამს სურგსედ მათ
 და ამ რიგათ დატვირთული გაემკსავრება შუაგულ
 წყალში. ბარტყები კი თითქოს ჰატარა ნაგში სსედან.
 მაგრამ, ო საძინელებაჲ, როდესაც სულ შორს წავიდენ

ნაპირიდან უბედურება დატრიალდა: დედამ ჩასძირა, შვილები გადაცვივდნენ წყალში, დაიწვეს ფართხალი, მაგრამ ცურვა რომ არ ეოფილა ძნელი! ბარტყებმა ცურვა დაიწვეს. ამ დროს ცოტა მოშორებით გამოჩნდა დედაც. რა ბედნიერებაა, დედა ცოცხალია, ის არ დაღუპულა წელის ზვირთებში. შვილები სისხარულით მიცურავენ მასთან.

ახალგაზრდა სუსხურები ძალე ეჩვევიან წყალს. რამოდენიმე გაკვეთილის შემდეგ თამაშათ დასცურავენ, რაგინდ აღელვებული იყოს წყალი. მაგრამ მარტო ცურვით არ თავდება მათი სწავლა. წყალში ჩაუურუძალებაც უნდა ისწავლონ. წელის ფრინველებში ყველასე დიდხანს სწავლობს ცურვას ერთგვარი ფრინველი სახელად „чомга“ მშიერ ბარტყს დედა აჩვენებს თევზს; ბარტყი მიუახლოვდება მას, აი ამ დროს დედა ჩასძირავს წყალში ამ თევზით ნისკარტში. ჰატარას სომ შია, მას ეშინია, ვაი თუ საჭმელი დაიკარგოს წყალში და ეჩქარება ძალე ჩაუურუძალდეს. წელის ქვეშ მობელი აძლევს მას თევზს, სანამდის კარგათ არ შეისწავლის წყალში ჩაძირვას, მანამდის ასე ასწავლიან მობლები თავის ბარტყებს.

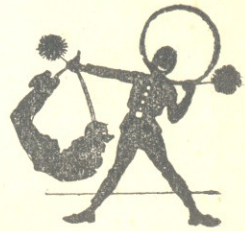
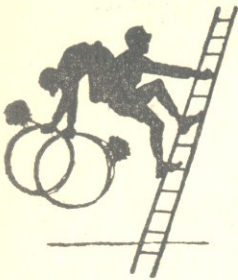
ა. ფ—ვა.

(გაგრძელება)

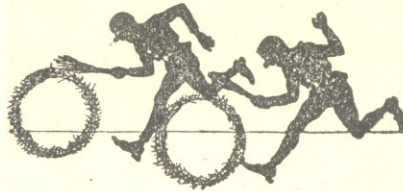
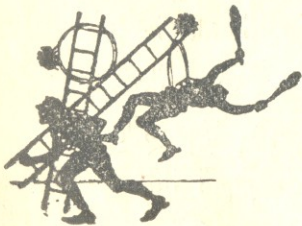
სახუმარო გასართობი.

ჩვენი ბუხრის მწმენდელები არ იშლიან თავისასა.

სიმარჯვითა არ ჩამორჩებიან არც ერთ ცირკის მოთამაშეებსა.

შეხეთ ამ გამურულებს, რას ჩადიან, რას შვრებიან.
არ დაცხრებიან, სანამ კისერს არ მოიგრებენ.

ზ ა მ ო ც ა ნ ე ბ ი .

(წარმოდგენილი ან. კაპანაძისაგან)

აბანოს თეთრი ბატები აბანოს ებანებიან,
იმათი ხელ-პირის ნაბანი ბატონსაც ეკადრებიან.

თავ დაუდგა მეითანი, მოუჯდება მირთახანი,
ვინც ამას არ გამოიცინოს გამოუვა დიდი ხანი.

ა ხ ს ნ ა: გამოცანა—ბულბული. შარაღა—ქვეყანა.

შარაღა ახსნა ალაგირის ქართული სკოლის მოწაფემ ისი-
ღორე მეტრეველმა.

განთიადი ახალი ცხოვრებისა.

(სურათები ამერიკაში მომხდარ ომებიდან, რომელიც გამოიწვია ზანგების მონობიდან განთავისუფლებამ).

თარგმანი

I

ადამიანზედ ნადირობა.

— სსი მეგას, სსი!.. დაიჭი, დაიჭი! ბულ! ნიგერ! კარგათ მოსძებნეთ! დაიჭით! ველარსად წავივია... დაიჭით! ბატონებო, გარწმუნებთ, რომ ჩემი მეძებრები მალე დაეწევიან. ის არამზადა პირდაპირ არ მირბოდა, აქეთ-იქით უხვევდა, რომ მათთვის გზა-კვალი აერია. მაგრამ არა უშავს-რა! იმ არამზადას მალე ნახათ, ჩემი მეძებრები ზოგორ დაფლეთენ...

— შერარდ, თუ მართლა ასეა, მაშინ მე ათ დოლლარს კიდევ მოგიმატებთ!

ახალგაზრდა კაცს ფართო ჩალის შლიაპით, რომელსაც შერარდი უწოდეს ხელში, ეჭირა გრძელი შოლტი, წელზე ორი სპილოს ძვლის ტარიანი რევოლვერი ჩამოეკიდნა და ამაყად მიატენადა წითელს ბედაურს.

— ჩემმა მეძებრებმა მშვენივრათ იციან თავიანთი სახე, ბატონო გარპერ, — უთხრა შერარდმა. ეს არა ჰგავდა რომელიმე ზანგების ბატონს, ან არა და მდიდარს სამხრეთ-ამერიკელ პლანტატორს*) ის უფრო წააგავდა იანკს, ჩრდილოეთის შტატების მცხოვრებს.

— ძაღლებმა, ვგონებ კვალი დაჰკარგეს, — უკმაყოფილოდ შენიშნა განიერ შლიაპიანმა ბატონმა.

— ჩუმათ, ჩუმათ!.. ძაღლებთან ძლიერ ახლოს არ მიხვიდეთ, თორემ სულ თავ გზა აერევათ, — წაიჩურჩულა შერარდმა და თან ხელით ანიშნა დანარჩენებს, რომელნიც უკან მოსდევდნენ, ნელა ევლოთ, — კიდევ ერთს წუთს მოთმინებ, ბატონებო, და ისიც ხელში ჩაგვივარდება.

სხვა დანარჩენი ცხენოსნები მონადირეებს არა ჰგავდნენ, ძაღლები რალაც უცნაური ჯიშის ცხოველები იყვნენ: ტანის სისრულით და მოყვანილობით ისინი მეძებრებსა ჰგავდნენ, ბეწვი გრძელი და სქელი ჰქონდათ. ცხვირი ისე ტლანქათ დაშვებოდათ, როგორც ქოფაკებს. ერთს მათგანს ნიგგერი **) ერქვა. მეორეს — ბულ. ეს ცხოველები ისე საზარლათ აბრიალებდნენ თვალებს და მგლის ეშვების მზგავს კბილებს ისე ახრქიალებდნენ, თითქოს ადამიანს გაფლეთას უპირობენო.

ძაღლები დაძრწოდნენ აქა-იქ. უეცრივ ერთმა მათგანმა, ბულმა, გაცოფებით წამოიყმუფლა და ცხვირი მიწაში წაჰყო. ამის დანახვაზედ ბრბოსთან ერთად მომავალმა მდიდარმა პლანტატორმა დაუძახა ძაღლების პატრონს — შერარდს!

— ეი, ბატონო შერარდ, იმ ავაზაკს, შეხე, ყურძნის ტოტი მოუტეხნია. ძაღლები დააბრუნე, უეჭველია, აქ ახლომახლო დაიმალებოდა.

— შეიძლება აგრეც იყოს, — უპასუხა შერარდმა და ძაღლებს დაუძახა: სსი, მავას, სსი!.. დაიჭი, დაიჭი ჩემო ერთ-

*) მდიდარი მემამულეა, რომელთაც მცენარეები მოჰყავთ.

**) სიტყვა „ნიგგერი“ ინგლისურია და ნიშნავს ლანძღვის სიტყვას, რომლითაც მიმართავდნენ ხოლმე მონა-ზანგებს ამერიკაში.

გულო მეძებარო! წინ გასწი!.. ჩემო ბატონო, გარწმუნებთ, რომ ის ეხლა ველარსად გაგვექცევა!

უბედურის ასეთი დევნა ხდებოდა გეორგიას ტყეებში, ერთ-ერთ სამხრეთ ამერიკის შტატებში, სადაც ამ დროს ომი იყო გახურებული ჩრდილოელებთან, რომელნიც გამოვიდნენ უბედურ ზანგების დასაცველათ. ეს ამბავი მოხდა 1863 წ. ქრისტიანობისთვის. ეს ადგილი წარმოადგენს ვაკე დაღმართს, რომელიც ეშვება მდინარის პირზე; ყველგან, სადაც კი თვალი გასწვდებოდა, კრიალი გაჰქონდა მხიარულს რუხის ფერის ღერო-ტოტებს. ტოტებს ესხათ კინკრიჟის მზგავსი ხილი, ბრჭყვიალა მოწითლო ფერის მარცვლებით. ტოტებსა და ღეროებს შუა ვეება კაცის წვერის მზგავსი ხავსი იყო მოკიდებული. ძირიდან კი მთელს ხეს საყვარლათ შემოხვეოდნ თაგიდან ბოლომდინ ათასნაირი მცენარეულობა, რომელნიც წვეროკინებზე პაწია ტოტებით ერთი ხიდან მეორეზე გადადიოდნ და ისე ჰბურავდნ დაბლა მიწას, რომ მზის სხივებს მათში ჩატანება არ შეეძლო. მთელს ტყეში სიჩუმე ჰსუფევდა, მხოლოთ ათასში ერთხელ გაისმოდა ხის გამხმარ პაწია ტოტების ლაწა-ლუწი, როდესაც დაუდგარი ციყუნია დახტოდა მათზე, ან და როცა ვეება ფრინველი ბოლო-ბეჭედა საზარლად წამოიკივლებდა ხოლმე, მაშინ თუ ირყეოდა ტყეში გამეფებული სიჩუმე.

უეცრავ ამ დაბურულ ტყეში გაისმა რაღაც ყრუ ფეხის ხმა და გამოჩნდა კაცი, შიშისაგან შეძრწუნებული, დამანტულის სახით. ეს იყო ის, რომელსაც დასაჭერათ დასდევდნ და რომელიც იმაში იყო დამნაშავე, რომ თეთრი კანი კი არა, შავი ჰქონდა. მაგრამ უნდა შევნიშნოთ, რომ ის ნამდვილი ზანგი არ იყო, არამედ მულატი*), მას ცოტაოდნათ ლამაზი, ჭკვიანური სახე ჰქონდა; რომელიც შიშისაგან ასე საზარლათ დამანტოდა, გაშავებოდა.

ეს იქნებოდა ორმოცი წლისა, ღონიერი და ძარღვიანი კაცი. უბედურს, მეტი სირბილისაგან ქანცი გასწყვეტო-

*) მულატი—კაცი ევროპიელისგან და ზანგისგან ნაშობი.

და და ეხლა ერთ ხის ღერს მიყრდნობოდა შესასვენებლათ, მაგრამ ღონე გამოღეულს უეცრივ მუხლთ მოეკვეთა და მოჭრილ კუნძავით ძირს რახვანი გასძვრა. გახურებული გული მძლავრათ უცემდა და ყელიდან რაღაც სტვენის მზგავსი ხმა ამოსდიოდა. თითქმის საათის მეოთხედმა განვლო, სანამ ის სულს მოითქვამდა. მალე სუნთქვა თავის ღონეზე დაუბრუნდა, წამოიწია მალლა და გამხმარ ტუჩებით დაეწათა ხის ღერში ჩაგუბებულს წვიმის ცვრებს. მაგრამ დიდხანს არ დაუსვენია მას. ის ფთხილობდა და ყოველივე ხმაურობაზე ყალყს იდგა გასაქცევათ. უეცრივ მას შეესმა ხმაურობა და შიშით გააკანკალა. უბედურმა, აქ კი ველარ მოითმინა, ერთი მწარეთ ამოიკვნესა და სახეზე ხელები მიიფარა.

— ო, ღმერთო! — სასოწარკვეთილებით წაიჩურჩულა მან. ნაცნობი ხმაურობა გულსა და სისხლს უყინავდა. დახანება აღარ შეიძლებოდა. ისიც წამოხტა ზეზე და უკანასკნელი ძალღონით გაჰქუსლა ისევ...

ტყე კვლავ მიწყნარდა. ჭრიჭინამ იწყო ხტუნაობა. ციყვმა დაუწყო კაკალს მტვრევა, რომლის ნაქუჩები ხრიალით ეცემოდნ ძირს. ფეხის ხმა უფრო გაძლიერდა... აგერ გარკვევით ისმის: „სსი მაგას, სსი“! ყეფის ხმა ახლოვდება. ეტყობა, მონადირეები მალე გამოჩნდებიან.

ბუჩქნარის ტოტებში, რომელნიც მთელ თავისუფალ ადგილს ჰფარავდნ, ხის ძირებში ღიაწა-ლუწი ასტყდა. ტყის ნადირებმა ყურები ცქვიტეს და არა ჩვეულებრივ ხმაურობას ყური დაუგდეს. ციყვამაც კაკალს თავი დაანება; ბოლო-ბეჭედამ ერთი წამოიკივლა და ტყის სიღრმეში ჩაიკარგა. ტყიდან გამოცვინდნ ძაღლები და იმ ადგილას, სადაც ორიოდ წუთის წინად ის იყო უბედური ისვენებდა, გაცოფებულებმა ცხვირები წაჰყვეს.

მათთან ერთად ცხენოსნებიც ხელად გამოჩნდნ. ერთმა მათგანმა, რა დაინახა ძაღლების ასეთი გაცოფება, წამოიძახა:

— ეს რას ნიშნავს? ზეზე ხო არ აცოცდა ის არამზადა! მეორემ თავი გააქნია.

— არა, ის აქ დაისვენებდა, უეჭველია, მაგრამ ჩვენი მო-

ახლოვება რო უგვრძნია, გაუქუსლნია. მორჩა! ის უკვე დაღლილა! ეჭვი აღარ არი ველარ დამალება ჩვენ ძაღლებს... სსი მაგას, სსი! ნიგერ! ბულ!

ძაღლებმა შემოუარეს ხეს და მალე კვალს მიაგნეს. ახალი კვალი სისხლის წყურვილს უმატებდა ორივე ძაღლებს და ეს იყო მიზეზი, რომ ასე საზარელი ყფით აწყდებოდნენ აქეთ-იქით.

ცხენოსნებს კი ერთი კიჟინა და ვაი ვაგლახი გაჰქონდათ. ძებნა დიდ ხანს არ გაგრძელებულა. ადამიანი—ნადირი არ არის! მან ველარ შესძლო შორს გაქცევა; იგი ტყუილად ცდილობდა თავის აცდენას და მდევრებისათვის გზა-კვალის არევის. ძაღლები სწრაფად პოულობდნენ კვალს და გაცოფებით მიიწევდნენ წინ.

— თუ ძაღლები დასწვდნენ, სულ ნაფლეთებათ აქცევენ, — შენიშნა ახალგაზდა გარპერმა, რომელიც ხანში შესულ პლანტატორთან ერთად, ბატონ ტაილგრაფთან და შერარდთან ცხენს მოაჭენებდა.

— პირობას ვდებ: ცოცხალს, ანუ მკვდარს ჩავიგდებ! თქვა შერარდმა და ცბიერათ გაიღიმა. ის ადრე ვაჭარი იყო, მაგრამ ერთხელ საქმე წააგო ზანგების გაყიდვაში და ეხლა ადამიანებზე ნადირობას მიჰყო ხელი. ამ საქმეში მას იმ გარემოებამაც შეუწყო ხელი, რომ იმ დროს პლანტატორებს ძალიან ცუდი დღე დაადგათ: მათ მონებსაც მიუვიდათ თავისუფლების სუნი, დაიწყეს აჯანყება და თავიანთ ბატონების სახლ-კარიდან გაქცევა. ამიტომ იყო, რომ ისინი ისე სასტიკათ სდევნიდნენ გაქცეულებს და ყოველ ღონესა ხმარობდნენ, რომ სამუდამოდ ჩაექროთ ის ცეცხლი, რომელიც თავისუფლების სურვილს აღენტო მათში.

— მკვდარს, ანუ ცოცხალს!—სიცილით გაიმეორა გარპერმა, — ჩემთვის სულ ერთია, თავს არ შევიწყენ მაგ შავ-ტურა ავაზაკის გულისათვის.

— ზანგი, რომელზედაც თქვენა ნადირობთ, თავისუფალია, — უთხრა მათ ერთმა ხანში შესულმა ცხენოსანმა, — ამი-

ტომ მისი სიკვდილით არაფერი არ გამოვა. მაგრამ რას ნიშნავს, ძაღლებმა, ვგონებ, კვალი დაჰკარგეს!

— სსი! დაიქით!.. აკანკალებულის ხმით წამოიძახა შერარდმა, რომელსაც ის აზრი, ვაი თუ ძაღლებმა მართლა კვალი დაჰკარგეს და ფულები დამეკარგოსო.— ბულ, ნიგერ! სსი, მაგას, სსი!..

შერარდმა ხელით ანიშნა დანარჩენებს, ძაღლებს არ მიახლოვებოდნენ და მით ხელი არ შეეშალათ ძებნაში. ძაღლები დიდხანს არ გაჩერებულან ყოყმანში. პირველათ ნიგერმა იყმუვლა საზარელის ხმით, ჰაერში ასწია დინგი, აიყნოსა და ხის ძირს დაუწყო ფჩხილებით თხრა და კბილებით ღრნა.

— აგერ ის, აგერა, ხეზე ასულა მაღლა! ვაშა, ვაშა!..

ცხენოსნები შემოერთყვენ ხეს და ერთის კიეინით არე მარე დააყრუეს. მაღალს თუთის ხის წვერზე მოკრუნჩხული იჯდა საცოდავათ უბედური მულატი, რომელიც ყურძნის ტოტების შემწეობით ძლივს აცოცებულებო მაღლა, რომ გაცოფებული ძაღლებისათვის დაეხწია თავი და დაფლეთას გადაარჩენილებო კარგად იცოდა, რომ თეთრები მას არაფერს არ აპატიებდნენ და ხსნის იმედი ტყვილი იქნებოდა. ამის მიზეზი ის იყო, რომ ჩრდილოელები გამოესარჩლენ ზანგებს და მოითხოვეს მათი განთავისუფლება და თავისუფალ მოქალაქეებათ გამოცხადება. რასაკვირველია, თეთრები ამაზე არ დათანხმდნენ და ბრძოლა გამოუცხადეს ჩრდილოელებს, მაგრამ რაკი მათ ვერა დააკლეს-რა თავიანთ მონებზე იწყეს გალაშქრება და ვაი მას, ვინც გაჰბედავდა მუშაობაზე უარს, ან გაქცევას, მას არ დაინდობდნენ, როგორც ოთხფეხ ძაღლსა. ეს იცოდა უბედურმა მულატმა, იცოდა, რომ თეთრები ყველას ჯავრს მასზე ამოიყრიდნენ და საშინელ სიკვდილს ათროლოლებული სხეულით დაუყოვნებლივ მოელოდა. ზოგჯერ ისეთი წამების წუთები მოელოდა, რომ ნებათ იყო, ხის წვეროდან ჩამოვარდნილებო, ძაღლებს დაეფლითათ და წუთიერი ტანჯვით ბოლო მოელო სამუდამო ტანჯვა-წამებისათვის. მას რაღაც საშინელებათ და აუტანელათ მიაჩნდა თეთრების ხელში ცოცხლათ ჩავარდნა, რომელნიც შეუბრა-

ლებლათ წაათრევდენ სახრჩობელაზე. მაგრამ ამ ხეზე ყოფნით ის იგებდა რამდენიმე წუთის სიცოცხლეს; და ვინ იქნება, განა, ისეთი განწირული, რომელიც ძვირათ არ აფასებდეს სიცოცხლეს თვით უკიდურეს ტანჯვის დროსაც?

— ა, ყოჩაღ! — შესძახა ტაილგრავემა და რევოლვერი დაუმიზნა, — ეხლავ ჩამოეთრიე, თორემ ჩავაძაღლებ! სულ ერთია, შენ ბედს ვერ წაუხვალ, წინააღმდეგობა ამაოა!..

— ო, მასსა, მასსა!*) ჩამოსძახა ვედრებით უბედურმა, — რა დავაშავე, რაზედ გამომიყენეთ ძაღლები? მე არა ვარ კაცის მკვლელი, არა ვარ ქურდი.. მაშ რითი შეგცოდეთ, რითი?

— კითხვასაც ბედავს ეგ გაიძვერა? წამოიძახა ახალგაზრდა გარბერმა და იმანაც რევოლვერი დაუმიზნა. — მაშ ვინ უქადაგებდა ბელვილში მონებს აჯანყებაზე? ვინ უამბო მათ, რომ ყველაფერი შეუძლიანთ, თვით ბატონების დახოცვა და მათი განადგურებაცაო, ჰა?..

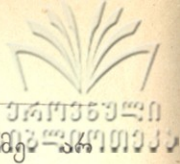
— არა, არა მასსა? ეს ტყუილია! — შეძრწუნებულმა ჩამოსძახა მალლიდან, — გუშინ კვირა იყო, მე მათ სიკეთეს ვუქადაგებდი; ვეუბნებოდი, რომ ჩრდილოეთში თეთრმა ხალხმა თავისუფლება გამოაცხადეს მეთქი!

— ეხედავ, შე ავაზაკო, შენვე გამოტყდი! შესძახა ტაილგრავემა.

— მე ვეუბნებოდი, მასსა, რომ თქვენს ბატონებს ყური უგდეთ, იმუშავეთ, სანამ კანონი არ გამოიცვლება მეთქი, იმაზე კი არასოდეს არ მიფიქრნია, რომ ვინმე ამეჯანყებია.

— ტყუი, შე თვალთმაქცო! ესეც არ იყოს, მე იმდენი არა მცალიან, რომ ყველა ოხერის საქმე გავარჩიო. შენ აჯანყებდი და ეს საკმარისია! ჩვენ არ გვესაქმება ჩრდილოელნი რას აცხადებენ და რას არა; ყველა ის, ვინც უარს იტყვის მუშაობაზე, დაისჯება: მას ჩამოახრჩობენ პირველსავე ხეზე და მეტი არაფერი! და ყველა იმისთანა ავაზაკებს, როგორც შენა ხარ ასეთი სიკვდილი ელის.

*) მასსას ზანგები თავიანთ ბატონებს ეძახოდნენ.

— ო, მასა, მასა, — ევედრებოდა უბედური, — მინდოდა ამით რამე ბოროტის ჩადენა. მე მათ ვეუბნებოდი ქრისტეზე, რომელმაც აიტანა მრავლიდან მრავალი ქირი და არავისთვის არასოდეს არ უსაყვედურნია... მე ვეუბნებოდი, რომ ისინი თავიანთ ბატონებს დამორჩილებოდნენ.

— კმარა! შესძახა ტაილგრაჰმა, ჩამოეთრიე ხიდან!

მაგრამ მულატი ვერა ჰბედავდა ძირს ჩამოსვლას. გაცოფებული ძაღლები მიწას ფრჩხილებით ფხაჭნიდნენ და ეტყობოდათ, მზად იყვნენ მსხვერპლის გასაფათრად, თუ კი მოაგლებდნენ კბილს. ბოლოს ტაილგრაჰმა შენიშნა: შერარდ, აი რაგითხრათ; თქვენ უნდა ძაღლები დააბათ. ეს ვაჟბატონი ბელგიელში ავიყვანოთ და საქვეყნოთ, ყველა მონების წინ, ჩამოვანხროთ!

შერარდი ჯერ უარზე იდგა და არწმუნებდა, ძნელია ეხლა ძაღლების დაოკება, რადგანაც მსხვერპლს თვალით ჰხედვენო. მაგრამ მოხუცი პლანტატორი შეურყეველი გამოდგა თავის გარდაწყვეტილებაზე და შერარდიც უნდა დათანხმებულიყო; თუ ჰსურდა, რომ მისთვის ფული დაეტყუვნა. მართალია, სძულდა მას ისინი, როგორც მებატონენი, მაგრამ რას იზამდა, მათთან ჩხუბი მის ჯიბისთვის სახეირო არ იყო და ამიტომ დათანხმდა. ძლივ ძლივობით მოახერხა ძაღლების დაოკება; რადგანაც ხელით შეჩერება ასეთ გაცოფებულ ძაღლებსა ყოვლად შეუძლებელი იყო, ამიტომ მან ისინი თოკით ცხენის უნაგირზე გამოაბა.

როცა ძაღლები მოაშორეს, მულატი ძირს ჩამოვიდა. მას მაშინვე უკან გაუკრეს ხელები და ამნაირათ წაიყვანეს ქალაქში. დროებით შიში აღარაფრისა არ უნდა ჰქონოდა, მაგრამ ის კი კარგათ იცოდა, რომ თეთრები არ დაინდობდნენ, ხეირს არ დააყრიდნენ, როცა ქალაქში მივიდოდნენ. აბა რა ესაქმებოდათ მათ ზანგებთან, თუნდა თეთრისგან წარმოშობილთან! მით უმეტეს, რომ ის თავისუფალი იყო, უბედურს გამოვსყიდნა თავი სისხლის ფასად, აუტანელი ჭაპანწყვეტის შემდეგ, ახლა ის მათთვის უკვე სასარგებლო აღარ იყო და ამიტომ მისი სიკვდილი თეთრებს არავითარ ზარალს არ მოუტანდა.

ნატალია კასრაძე.

(გაგრძელება იქნება).

მთვარის მოგზაურობა

ანდერსენისა

სურათი მერვე.

ყური დამიგდეთ, აი რა მიახმო მთვარემ! ერთ მეტათ ვიწრო ქუჩაზედ, სწორეთ ისეთ ვიწრო ქუჩაზედ, საცა მხოლოდ ერთად ერთ წამს შესაძლო იყო შემეჩერებინა სახლების კედლებზედ ჩემი სხივები, შევნიშნე მწუხარეთ ავადმყოფი ქალი. თექვსმეტი წლის წინეთ ეს ქალი სულ პატარა ბავშვი იყო, ბავშვი სრულიად უდარდელათ, ყოველთვის მხიარული, კოპწიათ ტრიალებდა, დახტოდა მღვდლიანთ ბაღში.

ყვავილების ბუჩქნარი, რომლითაც შემოზღუდული იყო ეს ბაღი, დროთა ვითარების გამო მოძველებულიყო და სიყვითლის ფერი გადაჰკროდა. ბუჩქნარს ისე დაეგრძელება ყლორტები, რომ ვაშლის ხეების მაღალ ტოტებს სწვდებოდენ და გრეხილივით ვარს ევლებოდენ. ბაღში აქა-იქ ნახათ ხარობდენ ვარდები, თუმცა ისე ლამაზი არა, როგორიც ეს შეშვენის ყვავილთა მეფეს, მაგრამ ფერი და სუნი კი ყვავილთა მეფისა ჰქონდათ.

მღვდლის პატარა თმა ხუჭუჭა გოგონა გაცილებით უფრო ლამაზ და კოკობ ვარდათ მეჩვენებოდა ბაღის სხვა მრავალ ვარდთა შორის. პატარა ცქრიალა გოგონა მუდამ მხიარული და უდარდელი იჯდა ყვავილთა შორის სკამზედ და ტკბილათ ეაღერებოდა თავის დედოფალას.

ათი წლის შემდეგ კვლავ ვნახე მღვდლიანთ ქალი. მე შევნიშნე იგი ერთს მეჯლისზედ, მდიდრულათ მოწყობილს სახლში. მღვდლის ქალი ამ დროს მდიდარი ვაჭრის ცოლი იყო.

მე სულითა და გულით ვნეტარობდი, რომ იგი სრულიად ბედნიერათ სთვლიდა თავის თავს. მე თიჯქმის ყოველ საღამოს ვცდილობდი მის ნახვას. მღვდლიანთ ქალი სრულიად კმაყოფილი იყო თავის ცხოვრებით.

ყოველდღიურ ცხოვრებას თავისი სამწუხარო შედეგი აქვს და მღვდლიანთ ბალის უმშვენიერესი ვარდიც ვერ ასცდა ამ სამწუხარო შედეგს. ამ სამწუხარო შედეგის მოწამე ვიყავი სწორეთ დღეს საღამოს.

აი, ერთს ვიწრო ქუჩაზედ, მის კუთხის ერთ-ერთს სახლში ცოცხალ-მკვდარი იწვა ლოგინზედ მღვდლიანთ ქალი. ბოროტი სახლის პატრონი ავადმყოფს ცივს საბანს მოუხეშავათ აძრობდა და ყურში მოურიდებლათ ჩასძახოდა:

„აჰსდევ ლოგინიდან, ფეხთ ჩაიცივი, იწრომე, საზრდო შემოიტანე სახლში, თორემ ქუჩაში ვაგაგდებ!..“

— პირში სული მიწყდება, სიკვდილი მაინც მაცალე, ნუ მიშხამებ უკანასკნელ წამს! ნაწყვეტ-ნაწყვეტათ ლულლულებდა საბრალო მომაკვდავი.

ბოროტმა სახლის პატრონმა ანაზდეულათ წამოავლო ხელი ავადმყოფს, დასვა ღია ფანჯარაზედ ანთებულ სანთლის მახლობლათ და თვითონ დაუყონებლივ სახლი მიატოვა.

მე კიდევ შევცქეროდი ფანჯარაზედ ჩამოსვენებულ მომაკვდავს, იგი უმოძრაოთ იყო მიკრული ერთს ადგილას კალთაში ხელებ ჩაწყობილი. ქარი გაღებულს ფანჯარაში მძლავრათ ზუზუნებდა და მინებს ერთი მეორეზედ ამხვრევდა.

მომაკვდავი ისევ უმოძრაოთ იყო ერთს ადგილას. ქარი ისევ მძლავრათ ზუზუნებდა და ღია ფანჯრებზედ ჩამოშვებული ფარნები სანთლის შუქზედ ათასგვარათ ეფინებოდენ მომაკვდავის ფერმიხდილს სახეს. საბრალომ უკვე სამუდამოთ განუტევა ტანჯული სული. ქარი კი ისევ ძველებურის სიმძლავრით ზუზუნებდა და გამვლელ-გამომვლელს თითქო მიცვალებულზედ უთითებდა და ყურში მაგრათ ჩასძახოდა: „აი, მღვდლიანთ ბაღში მოწყვეტილი უმშვენიერესი ვარდი!“...

ა. ყუმისთაველი.

ლ ე გ ე ნ დ ა

კოტეს ნაამბობი.

(გუძღენი თამარა ნოდის).

ამის ცხრა საათი იქნებოდა. კოტეს ბავშვებს ჯერ კიდევ არ ეძინათ. ისინი მოუთმენლად ელოდენ მამის მოსვლას და მუდამ წუწუნით ეკითხებოდენ დედას.

— დედა, როდის მოვა მამა? აქამდის რად დაიგვიანა?

— მალე, შვილო, მალე. მაგრამ თუ გეძინებათ— დაიძინეთ. ხვალ მთელი დღე თქვენთან იქნება, თქვენთან ითამაშებს და ამბებსაც ბევრს გიამბობსთ.

— არა, დედა, არა. ჩვენ არ დავიძინებთ, სანამ მამა არ მოვა. მამა გუშინ კაი ამბის მოყოლას დაგვიბრდა. თქვა პატარა შალიკომ.

— ააა! ეძინება! ეძინება შალიკოს! წამოიძახა უცებ მათიკომ.

— არა. უკაცრავათ, მე სრულებითაც არ მეძინება. ცოტა თვალები მეხუჭება, მაგრამ ეს რა უყოთ! წყალს შევისხამ და გამოფეხიზლდები. სთქვა შალიკომ და გავიდა გარეთ. კარებში გაჰყო თავი თუ არა—წინ მამა შემოხვდა.

— მამა მოდის, მამა! მიაძახა სიხარულით აღტაცებული და ფიცხლავ გამოაღვიძა ყველანი. სურათი შეიცვალა. ძილით მოქანცული ბავშვები უცნაურათ გამოცოცხლდენ. ყველანი მამას გარს შემოერთყენ და ტკბილი აღერსით საესე მუსაიფი გაუმართეს. მამამაც მხიარული სახით შეხვდა პატარებს. სიყვარულით გადუსვა ყველას თავზედ ხელი და გვერდით მოისხა.

— სად იყავი, მამილო, ამდენს ხანს? ჩვენ კინალამ დაგვეძინა.

— მერე რა, შეილებო, დაგეძინათ!..

— არა, მამა, გუშინ რომ დაგვპირდი? უნდა გვიამბო!

— ახლა ხომ გვიანაა, შეილებო! ახლა დაიძინეთ და ხვალ მთელი დღე თქვენთან ვიქნები, იმ ამბავსაც გეტყვით და ბევრს კიდევ სხვასაც.

— არა, მამა, ჩვენ არ გვეძინება! გვითხარით და მერე დავიძინებთ.

— მაშ, კარგი. აბა ყური დამიგდეთ. უთხრა ყმაწვილებს კოტემ და დაიწყო: „ჩვენ მშვენიერ საქართველოს ბევრი თავისი მსგავსი მშვენიერი კუთხეები აქვს. ერთს ამგვარ კუთხეთაგანს სამეგრელოს უწოდებენ. სამეგრელოს უწინდელ დროში ბერძნები „პონტი“-ს ეძახოდნენ.

ის ამბავი, რომელიც მე უნდა გვიამბოთ უწინდელ დროს ეკუთვნის; დიდი ხნის ამბავია და თუ კარგათ ყური არ დამიგდეთ, ვერ დაინახსოვნებთ. მაშინ ჩვენი ქვეყნის საქმეებს ჩვენვე განვაგებდით. საქართველოს ყველა კუთხეებში თავთავისი მეფეები გყავდნენ. ჩვენი ენა, ჩვენი მწერლობა ჩვენსავე ხელში იყო და ყვაოდა. სამეგრელოსაც თავისი მეფეები ჰყავდა და განაგებდა. იმ დროს ყველა სამეგრელოს მეფეებში როგორც სიმდიდრით, ისე სიმძლავრით განთქმული იყო მეფე გიორგი. დიდებული იყო მისი სასახლე. ძვირფასი იყო მისი მორთულობა. მრავალ ადგილას ჰქონდა მეფეს ციხე-სიმაგრე, სასახლე და კოშკები. საკვირელებით იყო მოცული მთელი მისი სამეფო.

იმ დროს რუხის ციხე ქალაქათ იწოდებოდა და მისი დუქნები ერთი სახურავით იყო გადაბმული ანაკლიის ქალაქის დუქნებთან. ეს კიდევ რა იყო.

საკვირველებას და განცვიფრებას მეფის ერთად-ერთი ასული წარმოადგენდა. ადამიანის თვალს მასზედ ულამაზესი და უმშვენიერესი არც უნახავს და ვერც ნახავდა.

მისი ბრწყინვალე ცეცხლის მფრქვევი ნიჭით სავსე თვალები მზის სიბრწყინვალეს შუქს უკარგავდა. მისი მსგავსი სი-

ბადრე და სინარნარე ცოცხალ ადამიანს იშვიათად შეხვდება სანახავათ. იგი მუდამ კოშკში იჯდა და მზეს არ უჩვენებდა პირის სახეს, რისთვისაც მას „მზეთ უნახავს“ უწოდებდნენ.

მეფის მრავალგვარ საკვირველებათა შორის სამი საკვირველება ყველაზე უფრო შესანიშნავი იყო.

ერთი საკვირველება ის იყო, რომ მეფეს ჰყავდა „ოქროს მატყლოვანი“ ცხვარი. ეს ცხვარი ძლიერ ღონიერი იყო. მისი ძლიერება ქვეყანამ იცოდა. არავის მისი დაძლევა არ შეეძლო.

მეორე საკვირველებას ის შეადგენდა, რომ მის სამეფოში, ერთს ადგილას მიწიდან ამოქუხდა მუდამ დაუშრეტელი ცეცხლის ალი, რომლის სიმხურვალეც შორს, ძლიერ შორს უწევდა და შიშის თავზარს სცემდა ყველას, ეინც კი რამე შეურაცყოფას მიაყენებდა მეფეს, ან მის სამეფოს. არავის მისი მიკარება არ შეეძლო. მეგრელების გარდა, არავის მის ახლოს გავლაც არ შეეძლო.

მესამე და ყველაზედ უფრო გასაკვირველი ის თორმეტი მშვენიერი გაუთხოვარი ქალი იყო, რომელიც ციხის ძირში, ანუ ქაჯეთის ციხეში, რკინის ჯაჭვებით ერთმანეთზედ გადაბმულნი, შეპყრობილნი იყვნენ. ვის არ ენატრებოდა მათი ნახვა, მათთან ლაპარაკი და ამბის შეტყობა, მაგრამ ვინ ეღირსებოდა ამგვარ ბედნიერებას?! თავისუფლებას მოკლებული ქალწულნი გულის ძგერით მოელოდნენ იმ ბედნიერ წამს, როცა ჩვენს ქვეყანას თავისუფლების სიო დაჰბერავდა და ამგვარ მათ ჯოჯოხეთურ ცხოვრებას ბოლო მოეღებოდა. მათი სილამაზე რაღაც უჩვეულებრივო იყო. იგი მზეს აბნელებდა, მთვარეს სირცხვილით სინათლეს უკარგავდა და ვარსკვლავები ველარც კი ბედავდნენ თამამათ შეეხედათ, ისე დარცხვენილნი აქა-იქ მორიდებით იბჟუტებოდნენ. შორს იყო გავარდნილი მათი სილამაზის ამბავიც. შავი ზღვა, მისი ნაპირა ქვეყნები კბილებს ილესავდნენ სამეგრელოზე და მის საკვირველება-სიმშვენიერეზედ. ყველას დიდი მადა აუშალა ამ ქვეყნის სიმდიდრე-მშვენიერებამ. არავის არ დაადგებოდა ყელზედ, რომ რამეფრათ ხელში ჩაეგდოთ და დაპატრონებოდნენ. მთელი ეს

ქვეყანა და მისი სიმდიდრე-საკვირველებანი ამ მეფის ასულის — „მზეთ უნახავის“ მემკვიდრეობა იყო. მეფეს ვაჟი არ ჰყავდა და ეს აუარებელი სიმდიდრე მარტო ამ ერთი ქალის მზითვეი იყო. ყველამ კარგათ იცოდა ეს ამბავი. ყველას უნდოდა დამოყვრებოდა მეფეს და ეს ავლა-დიდება ხელში ჩაეგდო მაგრამ ყველას არ შეეძლო ის საკვირველი პირობა შეესრულებია, რომელსაც მეფე თავის სასიძოს ქალის მიცემამდის ეუბნებოდა.

მეფის ასულის შერთვა მხოლოდ იმას შეეძლო, ვინც „ოქროს მატყლოვან“ ცხვარს დასძლევდა, მიწიდან მქშინავ ცეცხლის აღს დააქრობდა და თორმეტ დაპატიმრემულ ქალწულს თავისუფლებას მიანიჭებდა. ძნელი იყო ამ გვარ პირობის შესრულება, მაგრამ მაინც ვერ შეაშინა ამ სიძნელემ საბერძნეთის მეფის შვილის მკვირცხლი, მძლავრი და მამაცი გული. შორიდან ის დიდი ხნით იცნობდა სამეგრელოს, ხშირად სმენია მისი სილამაზე, სიმდიდრე და მკვიდრთა ვაჟკაცობის ამბავი.

შეიარაღდა ვაჟ-კაცურათ, გამოაწყო სამგზავრო ხომალდები და ერთს მშვენიერს დილას თავის სამეფო ხომალდით კოლხიდის ნაპირს მოადგა. აქ დაწვრილებით შეიტყო „მზეთუნახავის“ ამბავი და დილას თვითონ სამეგრელოს მეფეს სასახლეში გამოცხადდა.

სამეგრელოს მეფემ დიდის აღტაცებით მიიღო უცხო სტუმარი. მის საპატივცემოთ გამართა ნადიმი და ყველა თავის სამეფოს მაღალი წოდება მიიწვია. გაიმართა ლხენა-მეჯლისი, მეფის ქალის სილამაზე თითქმის მთლად ჩაჩრდილა ბერძნის მეფის შვილის სილამაზემ. ქალ-ვაჟის ყურებას აღარაფერი სჯობდა. მეფის ასულს ძლიერ მოეწონა ვაჟი. ვაჟსაც ეტყობოდა, რომ ძლიერ მოსწონდა მეფის ასული. ფარული სიყვარულის აღი ორივეს სწვავედა-დაგავდა.

ლხინი გამართული იყო და სტუმრები სიამოვნებდნენ. მეფეც მხიარულობდა ამ სტუმრიანობით. იგი შესანიშნავი მასპინძელი იყო. ძროხები და წვრილ-ფეხა საქონელი ასობით იკვლოდა.

ძროხის ცხელ-ცხელი ბეჭები სუფრას ამშვენებდენ. წითელი ღვინო მერიქიბეს ხელით ყანწებში გადადიოდ-გადმოდიოდა. გამხიარულდენ სტუმრები.

გამხიარულდა მასპინძელიც. მეგრელების ცქრიალა ქალებმა თავის მშვენიერის სიმღერით მთლად მოხიბლეს ბერძენი. „მზეთ უნახავის“ ჩონგურის სიმთა ჟღერამ კიდევ უფრო გააცხოველა ბერძენში ეს გრძნობა და ააღელვა. ვაჟი უცებ ოცნებამ გაიტაცა. ქალმა ჩონგურის სიმთა ჟღერაც შეაჩერა. მის ბრწყინვალე, ცეცხლის მფრქვევ თვალებს რაღაც ჩრდილი მიადგა, მიბნია. თეთრ ლოყებზედ მკრთალი ნაცრის ფერი გადაეკრა... უცებ ქალს გული შეუწუხდა... ნადიმი შესწყდა... ლხინს თავი დაანებეს და გულმეწუხებული ქალი უგრძობლათ მეორე ოთახში გაიყვანეს... შეინძრა მეფის სასახლე... შეწუხდა მეფის ბერძნის შვილიც... აღელვებული ისიც თავის ოთახში გაიყვანეს. სასახლის სტუმრები დაიშალენ, თავ-თავიანთ ოჯახებში წავიდ-წამოვიდენ. სტუმრათ მოსული მეფის შვილი ოთახში მარტო მოასვენეს... მაგრამ რა მოასვენებდა ამ ამბის მნახველს.

შუალამე კაი ხნის გადასული იყო, მაგრამ ბერძენს ძილი არ ეკიდებოდა. მეფის ქალის სილამაზით მოხიბლული დელავდა, ოცნებობდა და სწუხდა... გათენებამდის სულ რამოდენიმე საათი-ღა დარჩენილიყო... დაღლილ-დაქანცულ ყმაწვილს ცოტა მიეძინა. ძილში რაღაც ხმაურობა მოესმა... თითქო კარი გაიღო და ვიღაცის ფეხის ხმაურობა მოისმა. დაუგდო ყური... კიდევ გაიჭრიალა კარებმა... ბერძენმა თვალეები გაახილა. გონზედ მოვიდა... ცოტა ხანს ფიქრებმა გაიტაცეს: სად ვარ? მძინავს თუ მღვიძავს?..

— ჩუ! აჰ! ვინა ხარ?

— სსუუ! მოისმა დედა-კაცის ხმა! აი, ეს სამი დოქი წყალი... ხვალ ამით მეფის საკვირველებას ყველას დაიმორჩილებ. წვეთი წყალი მიახსი „ოქროს მატყლოვან“ ცხვარს—თავისით დაგმორჩილდება... ასევე მოიქეცი დანარჩენ საკვირველების დასაძლევათ და მეფის ქალი შენი იქნებაო.— უთხრა უცნობმა ქალმა და უცებ გაჰქრა. განცვიფრებული ბერძენი სახტათ

დარჩა. ისევ ოცნებას მიეცა. ამასობაში აღმოსავლეთმა კარი გააღო და განთიადის სანატრელმა სინათლემ ბნელით მოცული ცის კამარა თავის ძღვევა მოსილ სხივებით გააპო და ჩაბნელებულ ქვეყანას სამოქმედოთ თვალები აეხილა, ბერძნის შვილი ადგა... ჩაიცვ-დიიხურა და მეფეს თავის სასახლეში სალამი უძღვნა... მეორე დილას მეფემ კიდევ უკეთესი მეჯლისი გამართა.

სადილობამდის ბერძენმა მეფეს კაცები აახლა და მისი ერთად ერთი მემკვიდრე— „მზეთ-უნახავი“ ცოლათ გამოსთხოვა. ამ სიტყვებზედ მეფეს გაეცინა და გამოგზავნილ კაცების პირით სამი პირობის შესრულება შეუთვალა:

„ჩემი ქალი მხოლოდ იმას წაჰყვება ცოლათ, ვინც ჩემ ოქროს მატყლოვან ცხვარს დასძღვეს, თორემეტ ქალწულ ქალებს ქაჯეთის ციხიდან გაანთავისუფლებს და ჩემ სამეფოში ერთს ადგილას მიწიდან ცეცხლის მფრქვევ ალს ჩააქრობსო“... მოციქულებმა მეფის სიტყვები ბერძენს გადასცეს... ბერძენმა დაუყოვნებლივ მიიღო თავის თავზე ამ პირობის შესრულება. ბერძენი გამოეწყო მეფის ტახტის მემკვიდრის ტანისამოსით, წაიღო თან ეს სამი დოქი წყალი და მეფეს თამამით გამოეცხადა... მეფემ დიდის პატივისცემით და მოწიწებით მიიღო ძვირფასი სტუმარი, აღერსიანათ დაუწყო მუსაიფი და შემდეგ საკვირველების სანახავათ წაიყვანა... მთელი სასახლის მსახურნი, დიდებული კარის კაცნი და აუარებელი ხალხი სასახლეს შემოერტყა. ყველა გულის ძვებით მოელოდა საბერძნეთის მეფის შვილის ვაჟ-კაცობას... გამოიყვანეს მოედანზე „ოქროს მატყლოვანი“ ცხვარი... მის შეხედვას არაფერი სჯობდა... წინ მიეგება ვაჟ-კაცურათ გამოწყობილი მშვენიერი ბერძნის მეფის შვილი... ხალხი აღტაცებით ადევნებდა თვალ-ყურს და სულგანაბული უცქეროდა ამ დიდებულ ამბავს. უცებ ცხვარმა შემოუტია ვაჟს... ვაჟმა დოქის წყალი გადაასხა რქებზედ... ცხვარმა უცებ რაღაც სისუსტე იგრძნო... მეორეთ კიდევ გამოექანა, მაგრამ სრულებით ძალ-ღონეს მოკლებული თავის თავათ ჩაუვარდა ვაჟს ხელში. ვაჟმა მოკიდა რქებში ხელი და

მეფეს მიგვარა. მეფეს გაუკვირდა... ხალხი სიხარულმა აღიტაცა, ყველგან ქება, დიდება და მილოცვა მოისმა.

ამას შემდეგ გამარჯვებული ვაჟი ცეცხლის ალთან მიიყვანეს.. ვაჟმა აქაც თავი ისახელა. ცეცხლის ალს რამოდენიმე წვეთი წყალი მიასხა და ეს მუდამ დაუშრეტელი ცეცხლის ალი იმ წამსვე ჩაჰქრა. კიდევ სიხარული და მილოცვა... სიხარულით აღტაცებული ვაჟი გრძნობს თავის სიძლიერეს და ახლა თვითონ ითხოვს მეფისაგან...—მესამე საკვირველება სადღაა, გვაჩვენეთ!—გეტყობა, ვაჟ-კაცი ყოფილხარ და მესამე საკვირველებასაც დაიმორჩილებო. უთხრა მეფემ და თორმეტი ქალწულის განთავისუფლება დაავალა. მესამე დოქით მეფის-შვილი ქაჯეთის ციხის კარებს მიაღგა. სამი წვეთი წყალი კედლებს მიასხურა და კედლები თავისით გაიშალენ... ცხრა კლიტულში ჩაკეტილი თორმეტი ქალი გაათავისუფლა და ამდენი ხნის ბორკილი ლუკმა-ლუკმათ აქცია...

მთელი მაყურებელი ხალხი განცვიფრდა... უყურებდა და თავის თვალს არ უჯეროდა. მთელი დედა-მიწის ზურგზედ ამ პირობის შესრულება ვერავენ ვერ შესძლო და ბერძენმა კი შესძლოვო. მეფეს მეტი აღარა დარჩა-რა.. გახარებული მივიდა... ვაჟს გადაეხვია, მაგრათ გულ-მკერდში მიიკრა, გადაკოცნა და თავისი ასული ცოლათ მიულოცა. „მზეთ უნახავი“ იმ წამსვე კოშკიდან გამოიყვანეს და მეფის შვილს ცოლათ შერთეს. გაიმართა ქორწილი და ხელ-ახალი მხიარულება... დიდ-ხანს გაგრძელდა სასახლეში ეს დიდებული ღზენამეჯლისი... ახლად ჯვარ დაწერილები მოსასვენებლათ დაემზადენ... ყველას გამოეთხოვენ. „ღამე მშვიდობისა“ უსურვეს... მათ პასუხათ „დილა სიამისა“—მიიღეს და ყველა თავიანთ ოთახებში წავიდ-წამოვიდენ.

— ახლა, ვგონებ, თქვენც გეძინებათ, შვილებო და მაშ „ღამე მშვიდობისა!“ უთხრა კოტემ და გაათავა თავის ამბავი.

— დილა სიამისა, მამილო! ყველამ ერთად მიაძახა საყვარელ მამას და ცოტა ხნის შემდეგ დასაძინებლათ თავიანთ ოთახებში წავიდ-წამოვიდენ...

საზოგადოებისა და სახელმწიფოს ისტორიიდან.

პირველი წერილი. მშრომელი ხალხის ისტორია.

(გაგრძელება).

II. უფალი და მონა.

მშრომლათ ვერც გაძღები, ვერც ჩაიცივამ და ვერც გა-
თბებიო, — ეს ჭეშმარიტება აღამიანებმა ამ ქვეყნად
პირველი ფეხის გადადგმისათანავე შეიგნეს. შრომა კი
პირვანდელ აღამიანს, — როგორც ბუნებითათ ზარმაცსა და
უღარდელს მოქეფეს, — ჭირივით სძულდა, ეხლანდელი ვე-
ლურების მსგავსათ. ამიტომაც მას აქეთ, რაც აღამიანმა მის-
თვის საძულარ შრომას ხელი მოჰკიდა, იგი მუდამ იმის ზრუ-
ნვაში იყო, რომ ამ არა სასიამოვნო ტვირთისაგან თავი დაე-
ძვინა როგორმე. ამის გამო იგი უძველესი დროიდან ცდი-
ლობდა სხვას დაწოლოდა კისერზე, სხვისი ნაშრომით ესარ-
გებლნა. უკვე საგვაროვნო კავშირშიაც კი ყველა წევრი ერთ-
გვარ შრომას არ ეწეოდა: ვინც უფრო ძლიერი იყო, იგი
თავისი ღონით სარგებლობდა, რომ მძიმე სამუშაო სუსტები-
სათვის დაეკისრებია.

პირველ-ყოფილ კავშირში ძველათგანვე ისეთი წესი და-
მყარდა, რომ მთელი საყოველღეო აუცილებელი შრომა
უთანასწოროთ განაწილებული იყო მამა-კაცსა და დედა-კაცს
შორის. ქმარი მარტო სანადიროდ დაიარებოდა და მეზობ-
ლებს ეომებოდა, — სხვა ამის მეტი საქმე მას არ ეკითხებოდა.
მთელი საოჯახო საქმე ქალის ხელში იყო: ქალი აგროვებდა
ფიჩხს, ინახავდა ცხოველყოფელ ცეცხლს, საქმელს ამზადებ-
და, ჰკერავდა, ქონს აშენებდა, მცენარეულობასა და ხილს

ეძებდა, შემდეგში კი საბოსტნე და საპურე მცენარეებს უვლიდა, სთესდა და მკიდა. ქმარი როცა ომიდან ან ნადირობიდან დაბრუნდებოდა, მთელ დღეს უქმათ იჯდა და გულგრილათ უცქეროდა მისი ცოლის ქაპან-წყვეტას.

მეომრისა და მონადირის საქმე კი არამც თუ შედარებით უფრო მსუბუქი იყო, ამასთანავე მამაკაცს პატივსაც სძენდა: მისი ღონის მაჩვენებელი იყო და დედაკაცზე გაცილებით მაღლა აყენებდა. შრომის განაწილებამ ის გამოიწვია, რომ დედაკაცმა საგვაროვნო კავშირში დაბალი, დამოკიდებული ადგილი დაიჭირა, მამაკაცის მონა და მოსამსახურე გახდა.

აი როგორ აგვიწერს ერთი მოგზაური ველური ავსტრალიელი ქალების მდგომარეობას ჩვენს დროში:

„გათხოვების დღიდან ავსტრალიელ ქალს ნამდვილი მონური ცხოვრება ეწყება: ყველაზე უფრო სამძიმოსა და არასასიამოვნო შრომას მას ატვირთებენ და საკმარისია მცირედენი შეცდომა, რომ სასტიკმა ქმარმა შეუბრალებლათ ცემა დაუწყოს. ჰურისქამის დროს იგი მამაკაცებთან ვერ დაჯდება, არამედ კარგა მოშორებითაა მოფთხილი და ჩუმად, ძაღვებთან ერთად, ნასუფრალს შეექცევა, იმ ნასუფრალს, რომელიც უმეტესათ მისივე ხელითაა ნაშოვნის და შემზადებული. გადბანაკების დროს დედაკაცს აჰკიდებენ ხოლმე მთელს საოჯახო ბარგ-ბარხანას ბავშვებითურთ. მძიმე შრომისა და აუტანელი ცხოვრებისაგან იგი მალე ბერდება და სუსტდება, მაშინ შორს სადმე ტყეში სტოვებენ უპატრონოდ, სადაც იგი შიმშილით კვდება.“ — ხოლო აფრიკელი მეჯოგე-კათრი — რომელსაც, სხვა ველურებივით, ჩვეულებად აქვს ცოლის თხოვა შესყიდვით, — თავის ცოლზე ასე ამბობს: „მე იგი ნაყიდი მყავს და ამიტომ კიდევ უნდა იმუშაოსო!“ ცოლში მხოლოდ მუშახელს აფასებენ და ყველა ცდილობს, რაც შეიძლება, მეტი ცოლი შეიძინოს.

პირველყოფილ კავშირში ძველათგანვე ასეთი წესი დამკარდა, რომელიც ქალს უფრო მეტს შრომას აკისრებდა და კავშირის ველური წევრები ისე შეეჩვიენ ამ წესს, რომ იგი არამც თუ მამაკაცებს, თვითონ დედაკაცებსაც კი ბუნებრი-

ვეფლურები, ცხოვრება.

ვად და სამართლიან წესად მიაჩნიათ. ავსტრალიელ ინდოელებს ძლიერ ეუცხოვათ, როცა დაინახეს, რომ თეთრ-კანიანი მამაკაცები შეშის კონებს დედაკაცების ადგილას თვითონ ეზიდებოდნენ. „საყოველღეო შავი სამუშაო მარტო ქალისთვისაა სავალდებულო, ხოლო მამაკაცს იგი ამცირებსო“, — ამბობდნენ იგინი.

ამგვართ, კაცთა ნათესავში მონობის უღელი ბედმა პირველათ დედაკაცს არგუნა. მაგრამ სადაც კი პირველ-ყოფილი სანათესაო კავშირი მეურნეობაში წინ-წინ მიდიოდა, — იქ მონა-დედაკაცს გვერდში მამაკაციც ამოუდგა: ეს იყო ტყვედ წამოყვანილი და მონად ქცეული უცხოტომელი, რომელმაც ეხლა დედაკაცზე უფრო დაბლა დაიჭირა ადგილი.

სანამ ადამიანი მეტათ ველურია, იგი უცხოტომელ მონებს არ ინახავს. მეურნეობაში იგი იმდენათ დაბლა სდგას, მისი შრომა იმდენათ უბარაქია, რომ თვითეული კაცი მხოლოთ იმდენ სარჩოს შოულობს, რამდენიც მას თვითონ ყოფნის; მაშასადამე აქ მონა მხოლოთ თავისი თავის რჩენას თუ შესძლებდა, თორემ ბატონს ველარაფერს ასარგებლებდა. — მეურნეობის გაუმჯობესების შემდეგ კი, — განსაკუთრებით როცა ადამიანი მიწის შემუშავებას ეცნობა, — თვითეული კაცის შრომა უფრო ნაყოფიერი ხდება; თვითეულ ადამიანს აქ თავიც შეუძლია ირჩინოს და სხვაც არჩინოს. ამავე დროს სხვა და სხვაგვარი ხელოსნობაც ვითარდება და ადამიანის ხელს მრავალგვარი სამუშაო უჩნდება. ამიტომ ამგვარს მეურნეობაში მონის ყოლა სასარგებლოა. და სადაც კი ამგვარი სარგებლობა შესაძლო ხდება, — იქ პირველყოფილი ადამიანები მონებს იჩენენ.

უწინ ველურები დამარცხებულ მტერს ცოცხალს არ უშვებდნენ, უღმობელათ ქლევდნენ, თან მხოლოთ დავლა მიჰქონდათ. ახლა კი საქმეს სხვანაირათ შეხედეს: მათ შეიგნეს, რომ თუმცა სხვისი ქონების წაღება სასარგებლოა, მაგრამ იმ ხელების დასაკუთრება კიდევ უფრო სასარგებლოა, რომელნიც ამ ქონებას ჰქმნიან. და გამარჯვებული მეომარი ეხლა

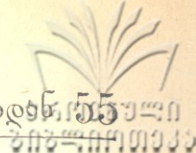
ალარა ჰკლავს დამარცხებულ უცხოტომელს, რადგან იგი თავის მონად მიაჩნია.

ყველგან, სადაც კი ველურებმა მეურნეობაში მცირედენს წარმატებას მიაღწიეს, — ეხლა იგინი თავის სასარგებლოდ უცხო-ტომელ მონებს ამუშავებენ, რომელთაც ყანასა და ოჯახში ყოველგვარს სამუშაოს აკეთებინებენ.

ამ მონების მდგომარეობა ჩვენებური მუშა-საქონლის მდგომარეობისგან ბევრით არაფრით განირჩევა: იგინი მთლათ თვისი უფალის (ბატონის) ნება-სურვილზე არიან დამოკიდებული. მაგალითად პოლინეზიაში მონას ონავარი თევზების მოსატყუებელ საგნად ხმარობენ; სხვაგან განრისხებულ ღმერთებს მსხვერპლად სწირავენ; ხოლო კაცის-მჭამელ ველურებში მონა იმავე დანიშნულებას ასრულებს, რასაც ჩვენში საკლავი საქონელი... თუმცა ისეც მოხდება ხოლმე, რომ მონებს გვარიანათ ექცევიან: — ჩვენშიაც ხომ ზოგიერთი პატრონი მუშა-საქონელს უვლის და ინახავს!..

მონა ყოველს იმ სამუშაოს ასრულებს, რასაც უწინ ოჯახში მართო დედა-კაცი ეწეოდა: საქმელს ამზადებს, გზაში ყოველგვარ ცვირთს ეზიდება, ჰკრებს და ინახავს მცენარეულ სანოვაგეს, ამზადებს ქსოვილებსა და ტანსაცმელს, აშენებს საცხოვრებელ ბინებს და სხვ., — ერთი სიტყვით დედაკაცთან ერთათ შრომობს და მასაც შრომას უადვილებს. ამავე დროს მისი უფალი ან განცხრომით ცხოვრობს, ან მონებისგან დამზადებული საქონელი ბაზარზე გააქვს და აღებ-მიცემობას ეწევა, ან კიდევ უფრო „მაღალს“ საგნებს ემსახურება, სახელდობრ — მეცნიერებასა და ხელოვნებას.

ძველს რომსა და საბერძნეთში, მათი აყვავების დროს, მცხოვრებთა უდიდეს ნაწილს მონები შეადგენდნენ. იგინი მუშაობდნენ მინდვრებში, წისქვილებში, სახელოსნოებსა და მანებში, შინ უფალს ხელზე ემსახურებოდნენ და ამ სახით ყოველგვარი შრომისაგან ათავისუფლებდნენ. და მხოლოდ მონების შრომამ მისცა ბერძნებსა და რომაელებს საღსარი, მეცნიერებისა და ხელოვნებისათვის ასე ბევრი დრო და ყურადღება დაეთმოთ.

რაკი ერთხელვე მონის შრომით სარგებლობას შეეჩვიენ, ძველ ერებს ვეღარც კი წარმოედგინათ უმონებოთ ცხოვრება. დიდებული ბერძნის ფილოსოფოს-მეცნიერებიც კი მონობას ცხოვრების აუცილებელ საჭიროებად და ბუნებრივ მოვლენად სთვლიდნენ (არისტოტელი). მათ ვერ შესძლეს ამ საკითხში თავის წრესა და დროს გასცილებოდნენ: მონობა მათაც, ისე როგორც ყველა მათს თანამედროვეს, ცხოვრების გარდუვალ კანონად მიაჩნდათ. მონებს იგინი უტკეპროდნენ, როგორც განსაკუთრებულის, დაბალი მოდგმის არსებათ, რომელნიც ბუნებას დაბალისა და მძიმე შრომისათვის გაუჩენია.

ძველი ერების თვალში მონა იყო დაბალი არსება— „სულდგმული იარაღი“, როგორც ბერძნები ეძახოდნენ, ანუ „მეტყველი საქონელი“, როგორც მას რომაელები უწოდებდნენ. რომში მონას არავითარი უფლება არა ჰქონდა; იგი თვისი უფალის (ბატონის) ნივთად და საკუთრებად ითვლებოდა; მისი შვილები მას კი არ ეკუთვნოდნენ, არამედ უფალს, თითქოს შინაური საქონლის მონაგები ყოფილიყონ. მონას საკუთარი სახელიც არა ჰქონდა, — თავისუფალი ბატონები სახელის ტარების უფლებას თავის პრივილეგიად სთვლიდნენ, — და მონას რაიმე უბრალო, კნინობითი სიტყვით მოუწოდებდნენ. მონის სიკვდილ-სიცოცხლის უფლება უფალის (ბატონის) ხელში იყო, რომელიც სასტიკათ სარგებლობდა ამ უფლებით. მცირეოდენი დანაშაული საკმაო იყო, რომ მონა საშინლათ დაესაჯათ. საცოდავებს სცემდნენ რკინის წკებლებით, სჩხვლეტდნენ ჩანგლებით, ჰდაღავდნენ გახურებული რკინით. ხოლო როცა აუტანელი შრომისა, შიმშილისა, ცემისა და სიბერისაგან მონა სნეულდებოდა, — მას, როგორც უვარგისს საქონელს, მდ. ტიბროსის კუნძულებზე გაიყვანდნენ ხოლმე, სადაც იგი კვდებოდა მშვიერ მწყურვალი და ყველასაგან მიტოვებული. — ყველაზე უფრო სამძიმო ცხოვრება მიწის-მუშა მონებს ჰქონდათ, რომელთაც თავს მუდამ სასტიკი ზედამხედველი ედგათ. რომ მონები არ გაქცეულიყვენ, ფხვებში ბორკილი ჰქონდათ მიცემული, ხოლო საღამოობით, მუშაობისგან მოწყვეტილებს

სადაც ქვეშ, სულისშემხუთავსა და სველს სარდაფებში, ამწყვდევდენ. ამ ბინის შესაფერი იყო ტანისამოსიცა და სასმელ-საქმელი, რომელსაც მონები ბატონისაგან ღებულობდენ.

ბევრჯერ აჯანყებულან სასოწარკვეთილებამდე მისული მონები თავისი პატრონების წინააღმდეგ; ერთხელ სიცილიის კუნძულზე აჯანყებულმა მონებმა ყველა თავისი ბატონები ამოსწყვიტეს და მთელს სამ წელს ხელში ეჭირათ ძალა-უფლება... მაგრამ საქმე ყოველთვის მონების საუბედუროთ თავდებოდა: ამბოხებას აცხრობდენ და საბრალო მეამბოხენი ათასობით იღუპებოდენ ჯვარზე მოწამებრივი სიკვდილით.

უმთავრესი წყარო, რომელიც რომაელებ მონებს უხვათ აძლევდა, იყო მათი ძღვევამოსილი ლაშქრობა ევროპისა, აფრიკისა და აზიის სხვადასხვა ქვეყნებში, საიდანაც გამარჯვებული რომაელები ათასობით ჰხვეჭდენ დატყვევებულ მცხოვრებლებს. ამიტომ, როცა რომაელების ლაშქრობას საზღვარი დაედო, მონების მდგომარეობაც შესამჩნევათ შეიცვალა. ეს მოხდა რომის იმპერიის ბოლო საუკუნეებში. რაკი მონების მომცემი უმთავრესი წყარო შესწყდა, რომაელმა უფალმაც კმონებს სიფრთხილით მოპყრობა დაუწყო, — მათი შოვნა ეხლომ ისე ადვილი აღარ იყო!.. ამას გარდა ხანგრძლივმა გამოცდილებამ ბატონებს ასწავლა, რომ მონა ცუდი მუშაკია. ამასთანავე, ყოველგვარი სისასტიკის მიუხედავათ, მონა მინც უბრალო „იარაღად“ არ ჰხდებოდა და თავის პატრონს ბევრს უსიამოვნებას აყენებდა. ყოველივე ამან პატრონები აიძულა მონების მდგომარეობა გაეუმჯობესებინათ, რომ მათი შრომისაგან უფრო მეტი და უტყუარი სარგებლობა მიეღოთ: საჭირო იყო, მონები თავისსავე ნაშრომში დაეინტერესებინათ... ღ აი, უფალი (ბატონის) აძლევს მონას ნაჭერ მიწას და უშენებს ბინას, ნებას აძლევს საკუთარი ოჯახი, ბაღ-ბოსტანი და საქონელიც გაიჩინოს; ბატონის მიერ ნაბოძები ჩამონაჭერის მოსავლის ერთი ნაწილიც მონას ეძლევა; და იგი მოვალეა მხოლოდ ზოკიერთ დღეებში ბატონის სახლში იაროს სამუშაოდ.

ამ რიგათ რომაელი მონის მდგომარეობაში შესამჩნევი ცვლილებანი შემოვიდა: იგი თანდა თან ნახევრათ თავისუფალი

შეიქნა. და რაც უფრო მალა-მალა აიწია თავისუფლებისაკენ, შუა გზაზე იგი შეეყარა გაღარიბებულს რომაელ მოქალაქეს, რომელიც ვალის გამო თავისივე მდიდარი თანამემკობის ყმად იყო ქცეული. თუ როგორ ხდებოდა თავისუფალი ადამიანების ყმად გადაქცევა—ამის შესახებ შემდეგ წერილებში გვექნება ლაპარაკი.—აქ კი საკმაოა შევნიშნოთ, რომ მონობა, ბერძნებსა და რომაელებს გარდა, ევროპისა და აზიის სხვა ერებშიაც იყო ცნობილი. მას კარგათ იცნობდნენ როგორც ქართველების, ისე რუსების წინაპრებიც.

სტრაბონის მოწმობით, უკვე პირველ საუკუნეში ქრ. წინ ივერიელების ერთი (მცირე) ნაწილი მთლათ „მონებისაგან“ შესდგებოდა, რომელნიც მეფის გვარის საკუთრებას შეადგენდნენ, მის წევრებს ყოველგვარ სამსახურს უწევდნენ და უმზადებდნენ ყველაფერს, რაც მათ სარჩენად იყო საჭირო. შემდეგ საუკუნეებში კი მონობამ უფრო ფართეთ გაიღვა ფეხი ქართველებ შორის. მეთორმეტე საუკუნეში, შოთა რუსთაველის დროს, მონების მდგომარეობა იმდენათ უნუგეშო და შესაბრალისი იყო, მაგალითად, რომ ამას თვით დიდებული ქართველებიც ვეღარ ჰფარავდნენ და თავის ანდერძში, ავთანდილის მსგავსათ, სურვილს აცხადებდნენ: ჩვენი სულის სანუგეშოდ და „დასალოცავად“ გლახაკებს ჩვენი საქურჭლე (ზახინა) მიეცით ღმონებს—თავისუფლებათ („მიეც ვლახაკთა საქურჭლე, ათავისუფლე მახუბი; მიღწვიან, მომიგონებენ, და მღაცცენ, მოვეგონები“). როგორც ბევრგან სხვაგან, საქართველოშიაც მონობა—ყმობად გადაქცა *), თუმცა „ყმათა ყიდვა“ მე-XIX საუკუნის მეორე ნახევრამდისაც არ შეწყვეტილა.

ამასვე ვხედავთ რუსთა ცხოვრებაშიაც. რუსეთის მთავრებს ლაშქრობის დროს ჩვეულებად ჰქონდათ, როცა მტრის ქვეყა-

*) ვახტანგ-მეფის კანონები (XVIII საუკ.), რომლებშიც ჩვენში მე-XIX საუკუნეშიაც მოქმედობდა, ყმის შესახებ შემდეგი აზრისაა: „ყმისა ყოველივე ბატონისა არის“-ო, რასაც სავსებით ეთანხმებოდა ჩვენი მებატონეების უფლებრივი შეგნებაც, რომელიც ისე საუცხოვოთ გამოხატა ჩვენმა მგოსან-მწერალმა ილია ჭავჭავაძემ კნ. ჯარეჯანის პირით: „გოგოც ჩემია და მისი ჩით-მერდინიცა“. ს. გ.

ნას შეესვოდენ, აიკლებდენ მას და ცდილობდენ, რაც შეეძლოთ, მეტი ტყვეები წამოეყვანათ; ტყვეებს, მაშინდელი ადათის მიხედვით, მონებად აქცევდენ და მთავრისა და მისი ამალის მიწებზე ასახლებდენ. „მე-XI—XII საუკუნეში კიევის რუსეთის კეთილდღეობაო, —ამბობს ისტორიკოსი,—მიწათმფლობელობაზე იყო დამყარებული, რომელიც მე-XVII საუკუნეში უზომოთ გაიზარდაო“. რუსული კანონით მონა იგივე იყო, რაც მუშა საქონელი. ამიტომაც მუშის მოკვლას კანონი ისე უტკეროდა, როგორც ქონების დაზიანებას და მკვლელისაგან მხოლოდ სასყიდელს თხოულობდა პატრონის სასარგებლოდ. თავისი მონა კი ბატონს შეეძლო მოეკლა: ამაზე კანონი არავითარ სასჯელს არ უნიშნავდა.

ამ სახით, მუშა-ხელისა და მუქთა შრომის ძებნაში, სხვადა სხვა ქვეყნის მცხოვრებლები ერთსა და იმავე საშუალებას ხმარობენ: უცხოტომელებს ატყვევებენ და მონებად აქცევენ. მონების მდგომარეობა ყველგან ერთნაირია: იგინი „სულდგმულ იარაღებად“ ითვლებიან, ვალდებულნი არიან თავისი ბატონის სასარგებლოდ იმუშაონ და მთლათ მათს ნება-სურვილს ემორჩილებიან.

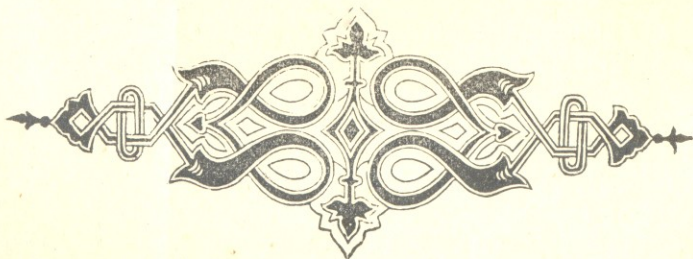
ს. გორგაძე.

შეცდომის განხორკება. „ჯეჯილის“ მე-VI ნომერში ამავე სტატიის „შესავალში“ შემდეგი კორექტურული შეცდომაა (გვ. 42, სტრიქ 11—12 ზემოდან):

სწავრია: „მძიმე მრავალსაუკუნოებით შრომით“...

უნდა იყოს: „მძიმე მრავალსაუკუნოვანი შრომით“.

ს. გ.

უკულო ბაკში.

მანგომერისა *).

VI.

მავრამ ჯორჯს ძალიან აწუხებდა მისი საიდუმლო, რომელზედაც არავისთან მოლაპარაკება არ შეეძლო.

— უჰ, რა ძნელია საიდუმლოს შენახვა! — წამოიძახა ბოლოს მან. — მამა, მოდი სახლში წავიდეთ!

— სახლში? მერე რა გეჩქარება?

— ვილლის ვუამბობ ზემ საიდუმლოს, თუ არა, დარწმუნებული ვარ, შენთან წამომცდება

— კი, მავრამ მე გენერალი კოლვილისი ჭ მოხუცი დაისონი მყავს სანახავი. ნუ თუ არ წამომყვები მათთან?

ჯორჯს საზოგადოება ძალიან უყვარდა და გადაწყვიტა წაჰყოლოდა მამას გენერალ კოლვილსთანაც და მოხუც დაისონთანაც.

— დაისონი, ეს ის მოხუცი კაცია, რომელსაც არაფერი არ ესმის, არა? — ჰკითხა მან მამას.

— ჰო, ის არის.

— ისე დაიბადა, ყრუ?

— არა, მერე დაყრუვდა, სიბერეში.

— რა კარგია, მე რომ ყრუთ არ დავბადებულვარ! როგორ მომწყინდებოდა, რომ არაფერი მესმოდეს! ნეტავი ვიცოდე, რატომ ტრუბას არ იყიდის, რომ უკეთ ესმოდეს?

— ალბათ ფული არა აქვს და იმიტომ. ის ხომ ძალიან ღარიბია.

— ნეტავი შემეძლოს, ვაჩუქო ერთი ტრუბა მშვენიერი!

— მერე ფული რომ არა გაქვს?

*) იხ. „ჯეჯილი“ № VI.

— საქმეც მაგაშია, რომ ფული არა მაქვს! არაოდეს არა მაქვს ხოლმე ფული!

— რა უყავი, მე რომ ამას წინეთ შილლინგი გაჩუქე?

— სურათებში და კამფეტებში დავხარჯე.

— ჰოო! კამფეტების ყიდვის მაგიერათ რომ აგროვებდე ფულს, ბევრ რასმე იყიდდი, უფრო სასარგებლოს!

— აწი მოვავროვებ ყველა იმ ფულს, რომელსაც შენ მომცემ და დაისონს ტრუბას ვუყიდი.

— ძალიან კარგს იხამ.

— მაღე მომცემ კიდევ შილლინგს, მამა?

— ღმერთმანი არ ვიცი. ჯერ არ მიფიქრია მაგაზე.

— არ ჯობს, რომ ახლავე დაიწყო, მამა? ტრუბა ძვირათ ღირს, ვაი თუ ნამეტანი დიდ ხანს მოუხდეს ცდა საბრალო მოხუცს.

სერ ევერარდმა ამოიღო ჯიბიდან ერთი შილლინგი და გაუწოდა შვილს.

— აბა, შენ იცი, სხვაში არაფერში დახარჯო.

— არა, მამა!—სიხარულით შეპირდა ჯორჯი.

მოხუცი დაისონი ბაღში იჯდა, როცა სერ ევერარდი და მისი ვაჟი ესტუმრნენ. ის ისე ყრუ არ იყო, რომ სერ ევერარდის ბოხი ხმა ვერ გაეგონა, მაგრამ ჯორჯი კი ამაოთ ეცადა რამდენიმე ხანს რამე თავისი ნათქვამისთვის მიეღწევინებინა მის ყურებამდის.

— რა გაეხარდებოდა რომ იცოდეს, რისთვის ვავროვებ ფულს!—ამოიოხრა ჯორჯმა, მერე ამოიღო ჯიბიდან თავისი ახლათ შეძენილი შილლინგი და თავმომწონეთ აჩვენა დაისონს, თითქო ეს შილლინგი მარტო თავისი შეხედულებით გააგებინებდა მოხუცს ჯორჯის მშვენიერ განზრახვას.

დაისონმა გაიღიმა და თავი დაუქნია ბავშს.

— ეეე! ეგ ტკბილეულობისთვის გინდა, არა?—უთხრა მან.

ჯორჯმა თავი გაიქნია და ხმა მაღლა დაუყვირა მოხუცს რამდენიმე სიტყვა ტრუბის შეძენის შესახებ.

— არა?—გაუღიმა მოხუცმა.—მაშ სათამაშოებისთვის?

ჯორჯი დარწმუნდა, რომ ვერაფერს გააგონებდა და დაემორჩილა თავის ბედს.

— აი, ხომ არაფრით არ შეიძლება ახლა ადამიანმა დაისონს რამე თავისი საიდუმლო გაუზიაროს! — უთხრა მან მამას, როცა ორივე ისევ ცხენებზე შეჯდნ და გზას გაუდგენ.

— რატომ?

— იმიტომ რომ ნამეტანი ხმა-მალლა მოუხდებოდა ადამიანს ყვირილი, ყველა გაიგებდა, და რაღა საიდუმლოა ის საიდუმლო, რომელიც მთელმა ქვეყანამ გაიგო? ვთქვათ ახლა მე მოვინდომე დაისონისთვის ჩემი საიდუმლოს გაგებინება, მივედი და დაფუყვირე: „დაისონ! რაღაცას გეტყვი და იცოდეთ, არავის უთხრათ. მე მამას მისი დაბადების დღისთვის საჩუქრათ ვუყიდე მშვენიერი სათუთუნე“...

— ვაი, აკი წამომცდა! — უცებ სასოწარკვეთილებით წამოიძახა ჯორჯმა და უნაგირზე შეხტა. — მამა, გაიგონე? მიხვდი, რაც გიყიდე?

თუმცა ჯორჯმა ისე წამოიყვირა თავისი სიტყვები სათუთუნის შესახებ, თითქო მართლა ყრუ დაისონს ელაპარაკებოდა, მაინც სერ ევერარდს უტყუარათ შეეძლო დაერწმუნებინა ის, არაფერი გამიგონია და არაფერს არ მივმხვდარვარო. ის თავის საქმეებზე ჰფიქრობდა და ბავშვის ტიტინს მაინც და მაინც არ აკვირდებოდა.

გენერალ კოლვილსის სასტუმრო ოთახში ორი ქალი და რამდენიმე ბავში დახვდათ. კოლვილსის ცოლმა სერ ევერარდს უთხრა, ჩემი ქმარი ცოტა უღონოთ არის და თავისი ოთახიდან ვერ გამოდისო და მასთან წაიყვანა, ჯორჯი კი სასტუმრო ოთახში დარჩა მეორე ქალთან და ბავშვებთან ერთათ.

— შენ რა გქვია, ჩემო პატარა? — ჰკითხა მას ქალმა.

— ჯორჯ დენკობი. — მიუგო ბავშვმა. — თქვენ კი ვინა ხართ?

— მე კოლვილსის ცოლის და ვარ, — ღიმილით აუხსნა ქალმა. — პატარაობისას მე თქვენ მინახევხართ ბენლეიმში, ბებია თქვენთან. მე მის სიახლოვეს ვდგევარ.

— შეიძლება ერთი საიდუმლო გითხრათ?—უცებ ჰკითხა მას ჯორჯმა.

— რატომ? რასაკვირველია შეიძლება. რა საიდუმლოა?

— ძალიან. ძალიან საიდუმლოა. იმედი მაქვს, თქვენ არავისთან გამამხელთ. მე ჯერ საიდუმლო არაოდეს არ მქონია, და იმიტომ ძალიან მიჭირს მისი შენახვა. თუ ახლა თქვენ არ გითხართ, უსათუოთ მერე მამასთან წამომცდება.

— მერე რატომ არ უნდა უთხრათ მამა თქვენს? ყველას ის არ ეჯობინება, რომ პირდაპირ მას გაუხილოთ თქვენი საიდუმლო?

— რას ლაპარაკობთ, კოლვილსის ცოლის დავ? სწორეთ მამას არ უნდა გავუხილო ჩემი საიდუმლო!

„კოლვილსის ცოლის და“ ცოტა შეკრთა ამ სიტყვებზე, ეგონა, ვაი თუ რამე ისეთი ეშმაკობა ჩაიდინა ამ ბავშმა, რომლისთვისაც ძალიან სასტიკათ დასჯიანო, მაგრამ ჯორჯის სახის მხიარულმა გამომეტყველებამ მალე სრულიად დაამშვიდა და მან ყურადღებით მოუსმინა ყველაფერი. ჯორჯის ამბის კარგათ გასაგებათ მართლა ძალიან დიდი ყურადღება იყო საჭირო, რადგანაც ჯორჯი არაფერს არ უხსნიდა, თან ყველაფერს ყურში უფურჩულებდა, ბავშვებმა არაფერი გაიგონონო.

გაათავა თუ არა თავისი საიდუმლო, ოთახში კოლვილსის ცოლი შემოვიდა.

კოლვილსის ცოლი ერთი იმ ღვედათავანი იყო, რომელიც განსაკუთრებით იმაზე ზრუნავენ, რომ მათი შვილები სხვებზე უარესათ ჩაცმულები არ იყვენ. ის ყველა სხვა ბავშვების ჩაცმულობას დაუღალავათ აკვირდებოდა და ყველას დაუღალავათვე თარგებს სთხოვდა.

მან ერთხელ ვირჟინისაც სთხოვა ჯორჯის ერთი ბლუზის თარგი. ვირჟინის აქამდისაც ვერ მოეჭევებინა სერ ვეერარდისთვის, რომ მან მაშინვე ბრძანა, ათხოვეთ ნათხოვნი თარგიო და მას აქეთ ჰირივით სძულდა კოლვილსის ცოლი.

დენკომბები და კოლვილსები ერთსა და იმავე საყდარში დაიარებოდნენ, ამიტომ ერთ კვირას რომ ჯორჯს რამე ლამა-

ზი ტანისამოსი ეცმებოდა, მეორე კვირას პატარა კოლვილ-სიც იმნაირივე ტანისამოსით გამოცხადდებოდა ხოლმე. ეს კიდევ უფრო აცხოველებდა ვირჟინის სიძულვილს.

— რა მშვენიერი ტანისამოსი გაცვიათ!—უთხრა ახლაც კოლვილსის ცოლმა ჯორჯს, შემოვიდა თუ არა ოთახში.

— მართალია!—დაეთანხმა და.—და ძალიანაც შეენის ჯორჯის!

— კლემენტ, აქ მოდი!—დაუძახა კოლვილსის ცოლმა თავის ვაჟს.—შეხედე, მერი, რა განსხვავებაა ამ ორ ტანისამოსში! სულ სხვადასხვანაირათ არის შეკერილი.

მერი კარგათ ხედავდა განსხვავებას, იმასაც კი ხედავდა, რომ ამ განსხვავების უმთავრესი მიზეზი ჯორჯის სილამაზე და კლემენტის სიუშნოვე იყო, მაგრამ აღარაფერი თქვა, რომ დისთვის ტყუილათ არ ეწყენინებინა.

— თქვენი ვირჟინი გიკერავსთ ამისთანა ტანისამოსებს?
— მიუბრუნდა ისევ ჯორჯს კოლვილსის ცოლი.

— არა! ამაყათ უპასუხა ჯორჯმა.—ვირჟინი მარტო ვილლის უკერავს, ჩემ ტანისამოსს კი ლონდონელი მკერავი კერავს.

— რა ჰქვია, არ გახსოვსთ?

— როგორ არა. სვირსი და უელსი ჰქვია.

— მისი ადრესი?

მაგრამ ადრესი ჯორჯმა არ იცოდა.

— მოითმინეთ!—უცებ წამოიძახა მან და დაფიქრდა, თითქო რასმე იგონებდა.—ამ რამდენიმე წუთის წინეთ აქ სადღაც, ამ ოთახში დავინახე მისი ადრესი. ნეტავი სად? რომელ ადგილას?

— რას ამბობთ? ეგ ყოველათ შეუძლებელია!—მიუგო კოლვილსის ცოლმა.

— დარწმუნებული ვარ, ნამდვილათ ვიცი, რომ ამ ოთახში დავინახე წელან ეს ადრესი.—თავისას არ იშლიდა ჯორჯი.—აქ ხომ არ იყო?—და ის სტოლს მიუახლოვდა.—ან აქ?—და სადარბაზო ბარათებს შინჯვა დაუწყო.

— არა, არა, გარწმუნებთ, რომ მე სვირსს და უელსს

ვერ ვიცნობ. მაგრამ ჯორჯი ყურს არ უგდებდა და გამოძიებას განაგრძობდა, გადიოდა კარში, შემოდის იხევე ოთახში, ათვლიერებდა ყოველ საგანს და არავითარ ყურადღებას არ აქცევდა ორივე ქალის სიცილს და დაცინვას. თან ხმა მალა მსჯელობდა:

— კარებში რომ შემოვედი, ამ სტოლთან გავიარე, წიგნებს და სამუშაო ყუთს გადავხედე. მაგრამ აქ არაფერია. მერე ფორტეპიანოსთან გავჩერდი, სანამ მამა ქალბატონ კოლვილს ხელს ართმევდა. აქ ნოტებს შევხედე, მაგრამ აქაც არაფერია. მერე ამ დივანზე დავჯექი კოლვილსის ცოლის დის გვერდით და ქუდიც აქ დავდვეი. აი!—უცებ ისეთი სიხარულით წამოიძახა მან, რომ ორივენი ძლიერ შეკრთნენ.

— აი, აღრესი, ჩემ ქულს აწერია შიგნით. ხედავთ? სვირსი და უელსი, რეჟენტის ქუჩა, 192. მალე დაწერეთ, ქალბატონო კოლვილს, რომ არ დაგავიწყდესთ.

რა შეწუხდებოდა ვირჟინი, მისი ამგვარი ლალატის ამბავი რომ შეეტყო!

სწორეთ იმ წამს, როცა ქალბატონი კოლვილსი აღრესის წერას ათავებდა—ოთახში სერ ევერარდიც შემოვიდა და ცოტა ხანს იქით მამა-შვილი სახლისკენ გაემგზავრენ.

— ახლა ჩემ თავს უკეთ ვგრძნობ!—გამოუცხადა ჯორჯმა მამას გზაზე.

— როგორ? აქამდის ავით იყავი, თუ? ჰკითხა შეშინებული მამამ.

— არა, მაგრამ ჩემი საიდუმლო მაწუხებდა; ახლა კი კოლვილსის ცოლის დას გავუზიარე ის და მოვისვენე.

— არა მგონია. რომ მაინც არ წამოგცდეს ვე შენი საიდუმლო ამ დღეებში! ჩემი დაბადების დღემდე ხომ ჯერ ერთი კვირაა!

— მართლა? მე კი მეგონა, რომ ის უფრო ახლოს იყო. —ამოიოხრა ბავშვმა.—ახლა კი სხვა რამეზე ვილაპარაკოთ.

— კარგი. რაზე ვილაპარაკოთ? ჰო, მართლა, ამ საღამოს მე ორ სტუმარს ველი. ისინი ღამეს გაათევენ ჩვენსას და ხვალინდელ დღესაც ჩვენთან ერთად გაატარებენ. ახლა შენ

უკულო ბავშვი

სახლში მივიყვან, დაგტოვებ, მე თითონ კი სადგურზე წავალ, მათ შესახვედრათ

— კარგი კაცები არიან შენი სტუმრები?

— კი, ძალიან კარგები.

— ახალგაზდები თუ მოხუცები?

— ერთი ჩემზე ბევრათ უხნეა, მეორე...

— აბა სულ გაქაღარებული იქნება?

— არა, ცოტათი. მეორე ჩარლსის ხნისაა.

— იცის ისეთი კარგი ამბების მოყოლა, როგორც ბიძია ჩარლსმა?

— არა მგონია.

— მამა, იცი, მე და ვილიმ ერთი ხე გამოვნახეთ ტბის პირას; ამ ხეს სწორეთ ისე აქვს გაწვდენილი წყლისაკენ ერთი ტოტი, როგორც იმ ხეს, რომელზედაც ბიძია ჩარლსმა გვიამბო. ჩვენ ვაპირებთ შევცოცდეთ იმ ხეზე, გავიდეთ იმ ტოტზე და იქიდან წყალში ჩავიხედოთ, სწორეთ ისე, როგორც იმ კაცმა, რომელზედაც ბიძია ჩარლსმა გვიამბო.

— არა, ჯორჯ! — სასტიკათ შეაწყვეტინა მამამ. — მე ამიკრძალავს თქვენთვის ეგ! ვიცი რა ხეზედაც ლაპარაკობ! ის ტოტი, რომელიც ტბისკენაა გაშვერილი, სულ დამპალია, ზედ რომ შედგეთ, უთუოთ მოგიტყდებათ და ორივე წყალში ჩავარდებით.

ჯორჯი შეწუხდა.

— დარწმუნებული ხარ, მამა, რომ ის ტოტი მართლა დამპალი?

— სრული დარწმუნებული ვარ, და ერთხელ კიდევ გიმეორებ, სასტიკათ ამიკრძალავს თქვენთვის ორივესთვის იმ ხის მიკარება.

— კარგი! — ამოიოხრა ჯორჯმა. — ზედ არ შევალთ, მაგრამ ნუ თუ შეხედვაც არ შეიძლება იმ ხის? თუ სიტყვას მოგცემთ, რომ ზედ არ ავცოცდებით. ნებას მოგვცემ, რომ ისე, ტყუილა წავიდეთ მის სანახავათ?

— არა, არა, არც მაგის ნებას გაძლევთ. არ ოდეს, არა ოდეს არ წახვიდეთ მარტო ტბასთან. დამპირდი, რომ არ წახვალთ.

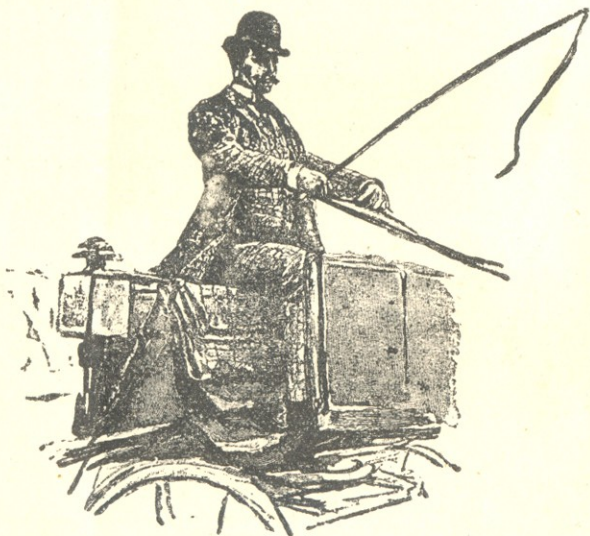
— რისთვის უნდა დაგვიშალო ტბასთან წასვლა?—ამოი-
 ოხრა ბავშვა.

— სწორეთ გიშლით, გესმის თუ არა? სრულებითაც არ
 მინდა რომ ვილლი ხელ ახლავ განსაცდელში ჩააგდო.

ბოლოს ჯორჯი, როგორც იქნა, დაპირდა, არ წავალ-
 თო, თუმცა უნებლიეთ გაიფიქრა გულში: „ეჰ! რისთვის
 ვპირდები? ხომ სულ ერთია, მაინც დამავიწყდება ეს დაპირე-
 ბაო“!

სახლში მამამ ჯორჯი ვირყინის ჩააბარა, თითონ კი სად-
 გურზე წავიდა სტუმრების შესახვედრათ.

ელ. წერეთელი.

ღარიბების მეგობრები.

III

ამდენათ დააფასა მორის მთავრობამ მისი რჩევა, იქიდანაც ცხადათ მტკიცდება, რომ მორი სიკვდილით დასაჯეს. მორის კარგმა რჩევამ მთავრობაზე და ღორღებზე ვერავითარი გავლენა ვერ იქონია; ისინი მართლაც შეუდგენ

ერთგულათ კერძო საკუთრების მოსპობას, ხოლო სპობდენ გლეხების საკუთრებას თავისი საკუთრების გასადიდებლათ. მორის შემდეგ ინგლისის ხალხმა სხვა ხალხებთან შედარებით მაინც მოიპოვა თავისუფლება, რიგიანი ცხოვრება, ხოლო ეს ინგლისის ხალხს მთავრობის კეთილმა გულმა და ზრუნვამ კი არ მიანიჭა, არამედ ბრძოლამ; ინგლისის ხალხს თავისუფლება სხვებზე უფრო უყვარდა, იბრძოდა თავისუფლებისათვის და კიდევ მოიპოვა ის სხვებზედ აღრე; განვითარდა ინგლისში მრეწველობა, ზღვაოსნობა, სხვა ქვეყნებში გადასახლება და თავისუფლებასთან ერთად ხალხმა უკეთესი ცხოვრებაც მოიპოვა, ხოლო ევროპის დანარჩენი სახელმწიფოები ისევ უნუგემო მდგომარეობაში იყვნენ; მთავრობა ყველგან თავისი სურვილისამებრ პარპაშობდა და ისე აწარმოებდა ქვეყნის საქმეებს, როგორც მას უნდოდა; ხალხს ყველგან სული ჰხდებოდა მონობაში და სილატაკეში, ამიტომ მორის მიერ დაწყებული მეცადინეობა კარგის რჩევით ხალხის გაბედნიერებისა სხვებმა განაგრძეს სხვა-და-სხვა სახელმწიფოში. ერთი მათგანი იყო ტომაზო კამპანელა.

კამპანელა დაიბადა 1568 წელს კალაბრიაში. პატარაობიდანვე ის გაიტაცა სწავლამ და მშინდელ დროსთან შედა-

რებით საუკეთესო განათლება მიიღო, შეისწავლა მთელი მსოფლიო ცნობები, მწერლობა, ფილოსოფია და შემდეგ დაიწყო მოგზაურობა სხვა და სხვა ქვეყნებისა და ხალხის ცხოვრების შესასწავლათ. იტალიაში დაბრუნებისათნავე ის შეუდგა მწერლობას; მისი თავისი ფალი აზრებისათვის მთავრობამ და სამღვდლოებამ მას დევნა დაუწყო და შემდეგ საუკუნე ციხე მიუსაჯა. 1599 წლიდან 1626 წლამდე ის საპრობილეში იჯდა, შემდეგ განათვისუფლეს და საფრანგეთში გადასახლდა. ციხეში ის ბევრჯერ აწამეს, დატანჯეს, მაგრამ მას აზრები ვერ შეაცვლევინეს. როგორც იყო, ისეთი დარჩა სიკვდილამდე. ციხეში მან დაწერა ბევრი თხზულება, რომელთა შორისაც საყურადღებოა „მზის ქალაქი“. ამ თხზულებაში კამპანელა ჰბაძავს მორს. მისი ქალაქი იმყოფება ტაპრობანის კუნძულზე. მცხოვრებლები არიან წმინდა კომუნისტები, მათ არავითარი კერძო საკუთრება არა აქვთ, რადგანაც მათის რწმენით კერძო საკუთრება ყოველგვარი ბოროტებისა და უბედურების დედაა საზოგადოებაში, მათ ყოველისფერი საერთო აქვთ: მიწაც, სახლებიც და სხვ. ბავშებს ორ წლამდე იქ დედები ზრდიან, შემდეგ მთავრობა ართმევს დედებს და საზოგადო სახლებში ზრდის ვაჟებს ცალკე და ქალებს ცალკე. ყველა სრულ წლოვანი ვალდებულია იმუშაოს დღეში ოთხი საათი; დანარჩენ დროს ის თავისუფალია და შეუძლია ისე მოიხმაროს, როგორც მას უნდა. ყოველგვარ საქონელს აგროვებენ საზოგადო საწყობებში და აქედან მიაქვს ყველას, რაც სჭირდება. ფულს ისინი არა ხმარობენ და ზედმეტ საქონელს უცვლიან სხვა სახელმწიფოებს და ნაცვლათ ართმევენ იმას, რაც მათს ქვეყანაში არ მოიპოვება. უმაღლეს მთავრობას შეადგენს ერთი მთავარი და სამი მინისტრი; ყველა ამათ ხალხი ირჩევს საუკეთესოთ განათლებულს და ნიჭიერ პირებს შორის.

როგორცა ჰხედავთ კამპანელა თითქმის იმასვე იმეორებს, რასაც პლატონი და მორი. პლატონი დიდი მტერი იყო კერძო საკუთრების. პლატონის აზრით ყოველგვარი უთანასწორობა საზოგადოებაში იწყება კერძო საკუთრებიდან,

რომელიც ყოველთვის ისე ნაწილდება, რომ ზოგს ბევრი აქვს, ზოგს სულ არაფერი. კერძო საკუთრება აჩენს საზოგადოებაში ბევრ მუქთახორებს, რომლებიც სრულებით უსარგებლონი არიან, რადგანაც თვითონ არა შრომობენ და სხვის ნაოფლარს შეექცევიან; ყოველი ცდილობს თავისი საკუთრების შეძენას სხვის ხარჯზე და აქედან იბადება დავა, შური, უკმაყოფილება. ამიტომ პლატონმა თავის სახელმწიფოში ზოგისათვის სრულებით მოსპო კერძო საკუთრება, ზოგს-კი მხოლოდ ცოტა დაუტოვა, რადგანაც ერთბაშათ მისი გაუქმება შეუძლებლათ მიაჩნდა. კამპანელლაც სწორეთ პლატონის თვლით უარყოფს კერძო საკუთრებას და საზოგადოების მოწყობას ცდილობდა იმის მზგავსათ, როგორც მორი. კამპანელლას უთანასწორობისა და უსამართლობის მოსასპობათ საზოგადოებაში საჭიროა: 1) კერძო საკუთრების სრულებით მოსპობა და საზოგადო საკუთრების შემოღება, 2) შრომის ვალდებულობა ყველა სრულ-წლოვანისათვის და 3) საზოგადო საქმეების მართვა-გამგეობა ხალხის მიერ არჩეული პირების შემწეობით.

ტომას მორის საქმეს განაგრძობდენ მეთვრამეტე საუკუნეში ორი გამოჩენილი ფრანკუზი მორელლი და მახლი. 1753 წელს მორელლიმ გამოსცა წიგნი სახელმწიფო წყობილების შესახებ. მორელლის სახელმწიფოში არავითარი კერძო საკუთრება არ არსებობს; აქ მიწა, სახლები, ქარხნები, ფაბრიკები, ყოველისფერი ეკუთვნის მთელ საზოგადოებას. სახელმწიფოს შეადგენენ ქალაქები; ყოველ ქალაქს აქვს საკუთარი სახნავი მიწები. მუშაობა ყველასათვის სავალდებულოა; ყოველგვარ საქმეს ხელმძღვანელობენ მცოდნე და გამოცდილი პირები. ყოველგვარი ნაწარმოები გროვდება საზოგადო საწყობებში და აქედან სარგებლობს ყველა. ყველა ბავშები იზრდებიან და სავალდებულო განათლებას იღებენ საზოგადოების ხარჯზე. მორელლი დიდი თაყვანის მცემელია თავის თხზულებაში კომმუნისმისა. კაცობრიობის უდიდესი მტერი ის იყო, ვინც პირველათ კერძო საკუთრება შემოიღო. როდესაც პლატონმა გამოაცხადა საზოგადოებაში მხოლოდ

მაშინ დამყარდება ბედნიერება, როცა კერძო საკუთრება მო-
ისპობაო, მისმა გამოჩენილმა მოწაფემ არისტოტელმა უპასუ-
ხა: კერძო საკუთრება რომ მოისპოს, შრომის ხალისი და
სურვილი აღარავის აღარ ექნება, ყველა გაზარმაცდება და
საზოგადოება დაილუბებაო. მორელისაც ისე უპასუხებდენ
მისი მოწინააღმდეგენი. ამგვარი საბუთი მორელლის დიდ შე-
ცდომათ მიაჩნდა; მორელლის აზრით ადამიანის ბუნება შრო-
მას ითხოვს, ხოლო შრომას ზომიერს და არა აუტანელს;
კომმუნისტურ საზოგადოებაში ხუთსა და ექვს საათს ყველა
დიდის სიამოვნებით იმუშავებს და ეს კი სრულებით საკმარი-
სია, რომ ყველას საკმაოთ ჰქონდეს ყოველისფერიო, ამტკი-
ცებდა ის. ამგვარათ მორელლის აზრით კაცობრიობის გასა-
ბედნიერებლათ საჭიროა კერძო საკუთრების სრულებით მოს-
პობა და ყველასათვის სავალდებულო შრომა.

მორელლის თანამედროვე მბღლიც ამასვე ამტკიცებდა.
მბღლის აზრით საზოგადოებაში ყოველგვარი უთანასწორობის,
უსამართლობისა და უბედურების ბუდე მხოლოთ კერძო სა-
კუთრებაა; ის რომ არ იყოს, არც მდიდარი იქნებოდა, არც
ღარიბი, ყველა თანასწორი იქნებოდა და ერთმანერთში მტრო-
ბას და ქიშპობას ჯიბის გასასქელებლათ, საკუთარი ცხოვრე-
ბის მოსაწყობათ, ალაგი აღარ ექნებოდაო. უნდა მოისპოს
კერძო საკუთრება და დაარსდეს კომმუნისმი ანუ საერთო სა-
კუთრება. რა გზით შეიძლება კომმუნისმის განხორციელება?
კანონმდებლობითო, გვეუბნება მბღლი. მიწას უნდა დაედვას
დიდი გადასახადები, რომ მისმა პატრონებმა ხელი აიღონ
ზედ. ვაჭრობა, მემკვიდრეობა, ანდერძი და სხვ. უნდა აიკ-
რძალოს კანონით; დროთა განმავლობაში მთელი საკუთრება
საზოგადოებას დარჩება, ყველა შრომას მოჰკიდებს ხელს, სა-
ხელის მოსახვეჭათ ყოველი ადამიანი ეცდება თავისი შრომის
განაყოფიერებას და ამგვარათ საზოგადოებაში უსამართლობა,
სიღარიბე და უთანხმოება მოისპობა, — აი მბღლის აზრები.
როგორც ჰხედავთ, მბღლიც ორს რასმე ითხოვს საზოგადოე-
ბის გასაბედნიერებლათ: კერძო საკუთრების მოსპობას და ყვე-
ლასათვის სავალდებულო შრომას.

ღარბების მეგობრები

ყოველივე ეს ძალიან კარგია, მაგრამ რა გზით შეიძლება ამგვარი წყობილების განხორციელებაო, იკითხავთ თქვენ. პლატონი გიპასუხებთ: მეფემ და მთავრობამ უნდა განახორციელოსო, მაბლი ცდილობს კანონმდებლობით შემოიღებას კომმუნისტური წყობილების; რადგანაც კანონმდებლობა მთავრობის ხელშია, ამიტომ ცხადია, მაბლისაც პლატონივით მთავრობის იმედი ჰქონდა. მორი, კამპანელა და მორელლი იმედოვნებდნენ, როდესაც ხალხი და მთავრობა დარწმუნდება ახალი წყობილების სიკეთეში, ორივე ერთათ შემოიღებენ მასო. ამგვარათ ყველა ესენი მთავრობაში ჰხედავდნენ იმ ძალას, რომელსაც კომმუნისტური წყობილება უნდა განეხორციელებია. ყველა მთავრობის მაგიერ კრომკელმა საუცხოვოთ უბასუხა ამგვარი იმედების პატრონებს: მელანი ვერ დამატოვებიებს იმას, რაც მე ხმლიო მიჭირავსო!! წარმოიდგინეთ, რომ თავვები შეიყარენ და გადასწყვიტეს: ჩვენი ბედნიერებისათვის საჭიროა, რომ კატას ზარა შევაბათო. გაიმართა თათბირი, როგორ და რა გზით შევაბათო და ბოლოს დაადგინეს: ვთხოვოთ კატას, რომ თვითონ შეიბას ზარაო. საბრალო თავვები! უფრო სულელები ჰყოფილან, ვიდრე მე მეგონაო, იტყვიოთ თქვენ. სწორეთ ამგვარ სულელ თავვებათ თვლიდა ფრანკუზი ბაბეფი ყველას, ვისაც მთავრობის იმედი ჰქონდა. ბაბეფი ღრმათ დარწმუნებული იყო, რომ ყოველი მთავრობა მხოლოთ თავისთვისა ფიქრობს და არა ქვეშევრდომთათვის და ამიტომ კომმუნისტური წყობილების განსახორციელებლათ საჭიროა ბრძოლა მთავრობასთანო. თავის იმედებს ბაბეფი ამყარებდა მხოლოთ ძალ-ღონეზე და ამიტომ მან გადასწყვიტა ბრძოლა არსებული წყობილების დასამხობათ საფრანგეთში, კერძო საკუთრების მოსასპობლათა და კომმუნისმის განსახორციელებლათ. ამ მიზნით მან მოახდინა შეთქმულობა, შეადგინა ფარული წრე, რომლის ერთმა წევრმა მარეშალომა გამოისცა მანიფესტი, რომელშიაც სხვათა შორის ეწერა: რესპუბლიკის ყველა მოქალაქენი თანასწორნი არიან, კერძო საკუთრება ისპობა და ყოველისფერი საერთო საკუთრებათ ხდება;

მემკვიდრეობა, კერძო ვაჭრობა და ფული ისპობა; ყველა ვალდებულია იშრომოს და შრომაში იღებს ყოველისფერს, რაც მისთვის საჭიროა და სხვ. ის იყო, ბაბეფი და მისი ამხანაგები აპირებდნენ ამბოხებას და მთავრობისა და მდიდრების ამოხოცვით თავისი მიზნის განხორციელებას, მაგრამ მთავრობამ გაიგო, ბაბეფი დაიჭირეს და 1797 წელს სიკვდილით დასაჯეს.

ი. გომართელი.

(შემდეგი იქნება).

გ ა ს ა ო თ ო ბ ი

ამაჟი პასუხი.

(გერმანულით)

ერთხელ ისპანიის მეფემ, ფილიპე II, ახლათ არჩეულ პაპას ახლა სუდ ახლოგაზრდა აზნაურშივილი. ღრმათ მოხუცებული პაპა განცვიფრდა რომ მეფემ ასეთი ბალლი აზნაურიშივილი გაუგზავნა და გაკვირვებით იკითხა: „ნუ თუ ისპანიის მეფეს არ მოეპოვებოდა სხვა კაცი; რომ უწვერ-ულვაშო ყმაწვილი არ გამოეგზავნა ჩემთან?“

— ჩემი მეფე რომ წვერის ამოსვლას ღირსებათ თვლიდეს, უპასუხა ამაყათ ყმაწვილმა, მაშინ თხას გამოგიგზავნიდათ და არა კეთილშობილ აზნაურიშივილს. **ი.**

ერთხელ მასწავლებელმა ჰკითხა მოწაფეს:

— რამდენი გრძნობა გაქვს?

— ოთხი, ცოტათი დაკვირვების შემდეგ უპასუხა მოწაფემ.

— აბა ჩამოთვალე?

— მხედველობა, სმენა, გმოოვნება და შეხება?

— განა ყნოსვა კი არა გაქვს?

— არა, საშინელი სურდო მჭირს, უპასუხა მოწაფემ.